



*Wonder en is gheen Wonder*  
tijdschrift voor wetenschap en rede

**VOEDING**

# Kritisch denken in de keuken

*Een onmisbaar ingrediënt*

**GESCHIEDENIS**

# Honderd jaar geleden danste de zon in Fátima

*Drie kinderen, een kudde  
schapen en een maagd*

**FILOSOFIE**

# Kleine filosofie van de oplichterspsychologie

*Deel II: Bernard Madoff  
en andere oplichters*



*Wonder en is gheen Wonder*  
tijdschrift voor wetenschap en rede

De titel van dit tijdschrift *Wonder en is gheen Wonder* heeft betrekking op de toelichting van Simon Stevin (Brugs wiskundige, natuurkundige en bouwkundige, 1548-1620) onder zijn kloodkransbewijs: ook wat er vreemd uitziet kan een natuurlijke verklaring hebben.



skepp

*Wonder en is Gheen Wonder* is een uitgave van SKEPP vzw en verschijnt per kwartaal voor de leden van de organisatie.

[www.skepp.be](http://www.skepp.be)

#### COLOFON

**KERNREDACTIE:** Cliff Beeckman, Johan Braeckman, Tim Trachet, Pieter Vannuffel, Wietse Wiels

**REDACTIECOMITÉ:** Wim Betz, Stefaan Blancke, Luc Bonneux, Maxime Darge, Geerd Machiels, Ronny Martens, Marc Meuleman, Pieter Peyskens, Griet Vandermassen, Frank Verhoft

**EINDREDACTIE:** Marc Roelands, Gerda Sterk, Marc Van de Walle, Jonas Vandroemme

**HOOFDREDACTIE:** Bart Coenen - [bart.coenen@skepp.be](mailto:bart.coenen@skepp.be)

**GRAFISCHE VORMGEVING:** Els Van Hemelryck, [www.typolatta.be](http://www.typolatta.be)

**DISTRIBUTIE:** Paul De Belder

**REACTIES & ARTIKELS:** [bart.coenen@skepp.be](mailto:bart.coenen@skepp.be)

**CONTACT BOEKBESPREKINGEN:** Johan Braeckman - [recensies@skepp.be](mailto:recensies@skepp.be)

**VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:** Johan Braeckman

**DRUK:** Graphius, Gent

**OPLAGE:** 1000 ex.

**FOTOVERANTWOORDING:** Wikimedia Commons: p. 33-35

**RAAD VAN BESTUUR:** Paul De Belder, voorzitter - Tim Trachet, algemeen secretaris - John Vos, penningmeester - Herman Boel - Johan Braeckman - Dirk Devroey - Marleen Finoulst - Laurent Goovaerts - Johan Torfs, ondervoorzitter - Fred Waumans

**ERELEDEN:** Henri Broch - Cornelis de Jager - Paul Kurtz (+) - Jean Meeus - Armand Pien (+) - Jan Willem Nienhuys - Roger Van Geen (+) - Etienne Vermeersch - Jacques Van Rillaer - Edzard Ernst - Marie Prins - Michael Heap

**BESTELLING TIJDSCHRIFT:** [info@skepp.be](mailto:info@skepp.be)

**ABONNEMENT + LIDMAATSCHAP:** 25,00 euro

**BUITENLAND:** + 5,00 euro

**KOSTENDRAGER SKEPP:** BE06 0012 1684 7822 (BNP Paribas Fortis)

**BUITENLANDSE TRANSACTIES:** IBAN BE06 0012 1684 7822 - Swift/BIC

Code: GEBABEBB (BNP Paribas Fortis)

# EDITO

## #gezond #genieten

Krijg jij ook spontaan buikkrampen bij de titel van dit edito? Ik wel, en ik heb hem dan nog zelf gekozen.

Voedselhypes komen me de oren uit. Ooit was dat anders: 15 jaar lang at ik strikt vegetarisch. (Wees gerust, ik ga je niet vervelen met het waarom daarvan en ook niet met de redenen waarom ik nu opnieuw vlees eet; er wordt tegenwoordig al meer dan genoeg gepalaverd over eten en ik hoef aan niemand verantwoording af te leggen).

Op mijn bord leg ik wat ik wil en ik hou er niet van wanneer iemand daarover met mij in discussie treedt. Veel te lang lag ik over mijn voedselkeuzes op de rooster. Zelden begon ik er zelf over. Het waren eerder disgenoten die zich excuseerden voor het feit dat ze nog wel vlees aten. Ze haalden daarbij zichzelf naar beneden, omschreven zichzelf als zwak of barbaars. 'Maar ik eet niet veel vlees hoor'. Het klonk als een biecht, als boetedoening. Het is de periode waarin alles wat met eten te maken heeft binnen een moralistisch kader terecht kwam. Vandaag neemt de situatie extreme vormen aan. Foto's van je nieuwste #vegan #organic #superfood op *Insta* zijn nu het summum van *virtue signalling*: je maakt zo je vroomheid duidelijk aan je omgeving, je toont aan de wereld dat je recht bent in de (voedings)leer.

Ooit was ik zelf nog zo'n missionaris die, als iemand ernaar vroeg, gretig zijn mening gaf over wat er die avond op tafel kwam. Van het aperitief tot het dessert, ik had over alles een uitgesproken mening en hief het vingertje. Maar uiteindelijk ging het allemaal heel erg vervelen. Nu wil ik alleen nog maar lekker eten. Liefst niet te duur. In mijn stad Gent is eenvoudig uit eten gaan een hele opdracht geworden met al die schandalig dure hipstertenten (er is zelfs een plek die *Holy Food Market* heet, alsof ze mijn punt willen bewijzen).

Mijn vingers hef ik alleen nog om ze af te likken. Restaurants die op hun menukaart aan politiek doen, krijgen een boycot. Ik zie het namelijk zo: wat we eten is ten prooi gevallen aan een vorm van politieke correctheid en voeding is de laatste jaren helemaal gepolitiseerd. Er is nu 'juist' eten en er is 'fout' eten. En er zitten in alle kampen predikanten die menen te mogen bepalen wat jij wel of niet zou moeten eten. Wat juist is en wat fout is, varieert naargelang de foodie die je tegenover je hebt. Je ontkomt er niet aan. Zo kreeg ik laatst een schuine blik toen ik als ontbijt een kom cornflakes (fout) met melk (tegenwoordig ook fout) zat op te smikkelen. Het was koemelk (helemaal horror!). De dubbele rode kaart kwam van een voedselscheidsrechter die 's ochtends een half uur bezig is met 'pannenkoeken' te bakken van een bruine smurrie, zonder gluten. Ik denk dat er knoflook in zit. Ik vind het smerig.

Of ik wel op de hoogte ben van de meest recente voedingswetenschap. Of ik wel 'geïnformeerd' en bewust door het leven ga, vroeg de eetpolitie. Ai, daar heb je me te pakken, want als er op mijn scherm een artikel voorbijkomt over voeding, klik of *swipe* ik doorgaans snel weg: "Ach, die 'wetenschap' weer!" Ik verteer alleen nog teksten waarin voedselpropheten op hun plaats worden gezet. Geerd Magiels doet dat met veel smaak in deze *Wonder*. In zijn bijdrage brengt hij een mooi overzicht van het beste wat er op het vlak van kritische geschriften over het voedingsgedoe de laatste tijd verschenen is. Zet dat maar op de kaart.

**Bart Coenen**

Stuur je reacties op dit nummer naar [bart.coenen@skepp.be](mailto:bart.coenen@skepp.be).



# INHOUD

herfst 2017

## VOEDING

Kritisch denken in de keuken

*Een onmisbaar ingrediënt*

Geerdt Magiels

## BEURS

I <3 spirituele beurzen

*Bezoek aan Earth & Beyond IV*

Frank Verhoft

## GESCHIEDENIS

Honderd jaar geleden danste  
de zon in Fátima

*Drie kinderen, een kudde schapen  
en een maagd*

Tim Trachet

## LEZERSBRIEF

Een reactie op Fake Linguistics

26

## MINIREEKS FILOSOFIE

Kleine filosofie van de  
oplichterspsychologie

28

*Deel II: Bernard Madoff en andere  
oplichters*

Johan Braeckman

4

12

20



4  
KRITISCH  
DENKEN IN DE  
KEUKEN



12  
I <3 SPIRITUELE  
BEURZEN



14  
HONDERD  
JAAR GELEDEN  
DANSTE DE ZON  
IN FÁTIMA



22  
KLEINE FILOSOFIE VAN DE  
OPLICHTERSPSYCHOLOGIE





# Kritisch denken in de keuken

## Een onmisbaar ingrediënt

▶ Geerd Magiels

**W**e eten niet alleen met mes en vork. De neurogastro-nomie onderzoekt hoe wij eten met ons brein en hoe we daarbij geleid en soms misleid worden door onze zintuigen, door chefs en door culicharlatans. Ook in de keuken is kritisch denken een onmisbaar ingrediënt.

### De illusie van de smaak

In de keuken ligt een rijke voedingsbodem voor pseudowetenschap. Om te begrijpen hoe beïnvloedbaar we bij koken en eten zijn, moeten we eerst begrijpen hoe we ons eten en drinken ervaren en (denken te) kennen.

Het lijkt nochtans eenvoudig (en zo hebben we het ook geleerd): je stopt iets in je mond, je kauwt en je proeft met de papillen op je tong, terwijl je de vluchtige geuren van het eten via de neusgaten ruikt. Dit is echter een grove versimpeling van wat er echt gebeurt.

“**H**et brein blijkt niet alleen impressies van geur- en smaakmoleculen te integreren. Wat we zien, horen en voelen, bepaalt ook mee wat we proeven.”

Van kleuren weten we dat het lichtfotonen met diverse frequenties zijn die worden gecapteerd door de ogen, omgezet in zenuwimpulsen en door de hersenen vertaald in de kleuren die we zien. Kleur zit dus in ons brein. Alles wat we zien is een (re) constructie van de wereld. Dat geldt evengoed voor geuren. Moleculen activeren receptoren in neus en mond. Op basis van de zenuwprikkels die vandaar naar de hersenen lopen, stelt het brein een waarneming samen. Geuren, kleuren en smaken worden in de hersenen gemaakt.

Bij het proeven is er nog iets merkwaardigs aan de hand. Veel van wat wij proeven is eigenlijk ruiken. Doe de proef en knijp je neus dicht. Stop iets met veel ‘smaak’ in je mond en kauw. Je zal weinig proeven. Open

je neus en plots is daar de smaak. Je ‘proeft’ veel met je neus, via de zogenaamde retronasale perceptie, via de achterkant van de neuskeelholte. Toch denken wij dat we met onze tong, in onze mond proeven.

### Flaveur

Wat we proeven is een samensmelting van smaak en geur. In het Engels bestaat daarvoor het omvattende woord *flavor*. In het Nederlands zouden we dat misschien *flaveur* kunnen noemen. Het is *De sensaties van de smaak* geworden in de vertaling van de titel van het gelijknamige boek van wetenschapsjournalist Bob Holmes. Hij geeft een toegankelijke inleiding op de wetenschap van de flaveuren. Hij steunt daarbij op wat neurobioloog Gordon Sheperd



“De impressie van wijn of whisky, gewaardeerd om hun smaak- en geurcomplexiteit, wordt bijvoorbeeld sterk beïnvloed door de kleur van het invallend licht, de aankleding van het proeflokaal, de muziek op de achtergrond en de ingesteldheid van de proever, die onder andere mee gestuurd wordt door het etiket.”

in zijn pionierende standaardwerk *Neurogastronomy* beschreef. Het brein blijkt niet alleen impressies van geuren en smaakmoleculen te integreren. Wat we zien, horen en voelen bepaalt ook mee wat we proeven. De flaveur is het resultaat van een complex samenspel van al onze zintuigen. Sheperd werkte nauw samen met topchefs zoals Heston Blumenthal van The Fat Duck en Ferran Adrià van El Bulli. Holmes onderstreept hun pioniersrol in de wetenschappelijk kijk op koken en eten.

Naast de illusie van de flaveur blijft de biologie van onze zintuigelijke vermogens essentieel. Niet iedereen ziet of hoort even scherp. Niemand ervaart aroma's op dezelfde manier. De hoeveelheid en de aard van de

betrokken receptoren is genetisch bepaald en verschilt van mens tot mens, waardoor wat lekker is voor de een vies is voor de ander. Koriander is een goed voorbeeld: voor de een heerlijk kruidig, voor de ander zeep. Bovendien bepaalt de context mee hoe we voedsel of drank ervaren. De impressie van wijn of whisky, gewaardeerd om hun smaak- en geurcomplexiteit, wordt bijvoorbeeld sterk beïnvloed door de kleur van het invallend licht, de aankleding van het proeflokaal, de muziek op de achtergrond en de ingesteldheid van de proever, die onder andere mee gestuurd wordt door het etiket. En troost u, ook deskundige flavoristen kunnen niet meer dan drie of vier aroma's uit een mengsel thuisbrengen.

### Gastropsychologie

Gastronomische ervaringen zijn multisensoriële constructies, gevormd door verwachting en illusie. Experimenteel psycholoog Charles Spence heeft er zijn levenswerk van gemaakt om de psychologie van de smaak te onderzoeken. In *Gastrophysics* schetst hij de stand van zaken in het smaaklab. Het is discutabel hoe hij zijn discipline meer wetenschappelijk gewicht toedicht door het "gastrofysica" te noemen, terwijl het in werkelijkheid om toegepaste psychologie gaat. En zoals veel van dat onderzoek moet je ook dit met een korrel zout nemen. Veel is nog maar één keer getest, in een (te) kleine groep proefpersonen. Hij haalt bijvoorbeeld een studie aan waaruit zou moeten blijken dat wie eerst bestelt in een groep op restaurant meer geniet van zijn of haar eten. Of dat mensen die van bitter houden narcistische trekjes zouden vertonen. Of dat het proeven van bitter vijandige gevoelens zou oproepen, terwijl zoetheit je in een

romantische sfeer zou brengen. Als dat ook nog overgoten wordt met een pseudo-evolutionair sausje, begin je hier en daar te twijfelen aan Spences kritische smaak.

Toch zijn er ook betrouwbare en minstens even intrigerende waarnemingen. Witte wijn gekleurd met een neutrale rode kleurstof smaakt en ruikt naar rode wijn. Men proeft wijn geserveerd in een zwart glas anders onder verschillend omgevingslicht. Een vleugje zoete geur of rode kleur doet iets zoeter smaken (waardoor er minder suiker bij moet voor hetzelfde effect). Een gerecht is lekkerder als je het met zwaar bestek eet. Bij veel lawaai (zoals in een vliegtuig, terwijl daar ook nog andere factoren meespelen zoals de droogte van de lucht en de lage luchtdruk) smaakt eten en drinken minder omdat zoet en soms ook zout onderdrukt wordt. Chips die hard kraken smaken lekkerder (want worden als verser gewaardeerd). Ouderen verliezen eetlust door verminderd smaakvermogen maar gekleurde borden kunnen hen meer doen eten doordat ze meer contrast zien.

Dat en nog veel meer is intrigerend en fascinerend, omdat het aansluit bij de groeiende kennis over hoe beïnvloedbaar we zijn in wat we waarnemen en hoe ons geheugen ons misleidt. De neurogastronomie opent veelbelovende nieuwe mogelijkheden die zouden kunnen leiden tot bijvoorbeeld smakelijk voedsel met minder zout of vet, of zoetere lekkernijen met minder suiker.

### Broodje aap

Wat de neurogastronomen overduidelijk maken is dat onze perceptie van eten en drinken erg beïnvloedbaar is. Een idee over voedsel bepaalt mee de smaak en de waardering. Zo een idee alleen al kan iemand zelfs ziek maken. Natriumglutamaat (een smaakmakend zout uit de Oosterse keuken) wordt door sommigen beschouwd als een grote ziekmakende chemische boeman. Het zit trouwens van nature in hoge concentraties in rijpe tomaten of oude parmesan. De mensen die ziek

“De neurogastronomie opent veelbelovende nieuwe mogelijkheden die zouden kunnen leiden tot bijvoorbeeld smakelijk voedsel met minder zout of vet, of zoetere lekkernijen met minder suiker.”



## KEUKENFABELS

### Biefstuk dichtschroeien?

Je hoort het nog geregeld, vlees dichtschroeien om het vocht binnen te sluiten achter een korstje. Beter van niet. De hoge temperatuur doet de vezels samentrekken en dat perst het vocht er uit. Als je het vlees sappig wil houden kan je het beter langdurig garen op 55 graden en pas op het laatst aanbakken voor de bruine, smaakvolle korst (resultaat van de Maillard-reactie).

### Roeren in de risotto?

Er wordt heftig gediscussieerd of je continu moet roeren in de risotto of dat je de rijst ook met de juiste hoeveelheid bouillon kan opzetten en zonder roeren laten garen. Het hangt er allemaal vanaf wat je wil bereiken. Voor dickere risotto is het goed veel te roeren, waardoor het zetmeel dat op de rijstkorrels zit beter oplost in het gerecht. Even stevig roeren tegen het einde van de kooktijd kan dat ook doen, maar nooit in dezelfde mate. (Het spoelen van de rijst voor gebruik verwijdert het zetmeel en voorkomt romigheid, nodig voor bijvoorbeeld sushi.)

### Pasta in veel ziedend water

Standaardinstructie bij pasta is om die in een grote pot ziedend water te gooien omdat de pasta dan sneller opnieuw begint te koken en de extra ruimte voorkomt dat de pasta aan elkaar gaat kleven. Het kleven is vooral een probleem gedurende de eerste minuten als de zetmeelgranules op het pastaoppervlak gaan zwellen en barsten en kleven. Roeren gedurende de eerste minuut verhelpt dat probleem. Als je energie wil besparen kan je ook het vuur na enkele minuten uitzetten en de pasta in het hete water verder laten garen.

### Bakken in olijfolie

Er wordt afgeraden te bakken in olijfolie, want die zou denatureren bij temperaturen boven 165-190 graden (afhankelijk van de kwaliteit, van de hoeveelheid onverzadigde vetzuren) wat resulteert in toxische stoffen. Onderzoek wees uit dat olijfolie minder giftige aldehyden produceert bij hoge temperaturen dan andere oliën. Een beetje boter bij de olijfolie voorkomt verbranden bij temperaturen onder 190 graden, de temperatuur waarbij ook boter gaat bruinen en walmen. Geklaarde boter, ontgaan van de eiwitten die verbranden, maakt het mogelijk het vuur tot 250 graden op te stoken. Voeg op het einde boter toe voor de nootachtige botersmaak.

### Houten snijplanken

Kunststoffen snijplanken zouden veiliger zijn dan houten, omdat daarin bacteriën kunnen wegkruipen en welig tieren. Op opzettelijk bacterieel gecontamineerde houten snijplanken bleken na 3 minuten 99,9% van de bacteriën dood te zijn. Op kunststof bleken ze nog allemaal in leven. Een dag later bleek het op de kunststof te krioelen van de bacteriën, het hout was bacterievrij. In plastic ontstaan groeven waarin micro-organismen kunnen schuilen, in goede hardhouten planken niet (bamboe is exceptioneel goed). Niettemin, was snijplanken frequent af, tussen elke snijbeurt en zeker tussen vlees en groenten.

### Vlees marineren?

Moeten we vlees een nachtje laten marineren? Misschien niet. Alleen zout, suiker en enkele andere moleculen zijn klein genoeg om enkele millimeters in het vlees te dringen. Aromatische moleculen kleven enkel aan de buitenkant en lang intrekken is dus

nutteloos. Zuren zoals citroensap denatureren eiwitten en maken vlees slechts papperig.

### Eieren en tomaten in de koelkast?

Horen eieren in de koelkast? Terwijl ze in de winkel gewoon op kamertemperatuur staan. In de jaren 70 en 80 was er een salmonellaplaag bij de kippen. Die bacteriën maakten de kippen niet ziek, maar besmetten de eieren. Sindsdien worden de meeste hennen gevaccineerd en zijn de eieren veilig, ook om ongekoekt te consumeren. Koelkasten hebben nu eenmaal nog een eierrekje en je moet ze toch ergens kwijt. Tomaten daarentegen verliezen smaak in de koelkast. De lage temperatuur vermindert de productie van enzymen die smaakvolle en aromatische moleculen produceren. De meeste tomaten herstellen die processen niet als ze uit de koelkast komen. Tomaten die naar niets smaken hebben wellicht ergens tussen veld en bord in de koeling gelegen.

### Overschotjes in de koelkast

Moet je overschotjes dadelijk in de koelkast zetten of eerst helemaal laten afkoelen? De tweede strategie is om te vermijden dat de warmte van het voedsel de temperatuur in de koelkast zodanig doet oplopen dat bacteriegroei in andere waren mogelijk wordt. Dat zal echter alleen gebeuren als je een hele pot kokend hete soep in de koelkast schuift. Daarom is de consensus tegenwoordig om de overschotjes in niet te grote porties dadelijk in de koelkast te zetten. Ze langer laten afkoelen buiten de koelkast doet het voedsel afkoelen tot temperaturen tussen 20 en 50 graden, het bereik waarin bacteriën zich elk halfuur verdubbelen.





“**M**oeten we vlees  
Een nachtje laten  
marineren? Misschien niet.”

worden bij de Chinees, worden dat niet bij de Italiaan. Het gedacht is alles.

Smaak zit voor een groot stuk tussen de oren. Als je mensen producten die vers, bio, recht van het land, handgekneed of huisgemaakt blind laat proeven merken de meesten geen verschil met gerechten vol vermaledijde ingrediënten of maaltijden uit diepvries of supermarkt. De psychologische perceptie van wat goed en/of lekker is heeft grote invloed. Een grote bron van angst en afkeer zijn de E-nummers. Het zijn door de Europese Unie toegekende codes voor additieven in levensmiddelen. Een stof met verschillende namen in diverse talen krijgt een eenvormig nummer in heel de Unie en Zwitserland (E voor Europa), gestandaardiseerd en uitgebreid en nauwgezet getest op veiligheid en gezondheid. Veel van deze stoffen worden uit de natuur geoogst zoals een rode kleurstof uit het schild van kevertjes. Andere zijn perfecte kopieën van de natuur. Sorbinezuur zit in grote hoeveelheden in lijsterbessen. Het beschermt de bessen tegen schimmel. Het is ook uitstekend geschikt om voedingswaren tegen beschimmelen te beschermen. Het is veel eenvoudiger om sorbinezuur synthetisch te maken

dan het uit lijsterbessen te destilleren. En dan wordt het E200. Vitamine C is E300 en zuurstof is E948.

Veel mensen weten niets van getallen, formules of scheikunde. Het maakt hen bang. Ze associëren E-nummers met 'synthetisch' en 'artificieel'. Ze prefereren 'natuurlijk' want dat staat voor 'goed'. Toch zijn de dodelijkste toxines puur natuur. Het toxine van de bacterie *Clostridium botulinum* is het sterkste gekende gif op aarde. Natuur is chemie en dat willen velen blijkbaar liever niet weten. Dat leidt in de wereld van eten en drinken tot talloze broodje-aap-verhalen, bijgeloof en pseudo-wetenschap. Microbiologe Rosanne Hertzberger maakt zich daar in *Ode aan de E-nummers* druk over. De irrationaliteit van de afkeer voor E-nummers is verontrustend. Ze stelt met lede ogen vast dat een groeiend aantal producenten en winkels zelfs trots verkondigen dat hun product vrij is van E-nummers.

Cellulose (E460) wordt toegevoegd aan fruityoghurt om het een steviger textuur te geven. Maar dat klinkt voor de gevoelige consument te chemisch en wordt nu vervangen door banaanmoes. De cellulose in de banaan heeft hetzelfde effect maar klinkt 'natuurlijker' en omzeilt het vermelden van een E-nummer. (In een banaan zitten trouwens van nature minstens 50 verschillende stoffen, waaronder vele

moleculen die een E-nummer krijgen als ze als additief worden gebruikt.)

Betacaroteen zit van nature in wortelen of zoete aardappel en kan ook gemaakt worden door algen of in een schimmelcultuur. Dezelfde stof krijgt dan een E-nummer. Het heeft dezelfde kleur en structuur. Is E160a dan natuurlijk of kunstmatig?

Herzberger analyseert niet alleen de E-nummerfobie. Ze maakt zich ook zorgen over het gedweep met (zogenaamde) paleolithische en andere gehypte diëten want die zetten de deur open voor potentieel schadelijke voedselhypes. Die brengen vooral veel geld in het laadje en houden mensen af van een evenwichtig gezond menu.





“Smaak zit voor een groot stuk tussen de oren. Als je mensen producten die vers, bio, recht van het land, handgekneed of huisgemaakt blind laat proeven merken de meesten geen verschil met gerechten vol vermaledijde ingrediënten of maaltijden uit diepvries of supermarkt.”

### Voer voor discussie

Hertzberger hecht belang aan goedkoop, veilig en gezond in massa geproduceerd voedsel omdat we alleen daarmee een groeiende wereldbevolking zullen kunnen blijven voeden. Bereide maaltijden en diepvriesgerechten primeren daarom voor haar op culinaire hoogstandjes.

Ze wijst fijntjes op de vele regels en richtlijnen waaraan de levensmiddelenindustrie moet voldoen om een gezondheidsclaim op een product te mogen zetten. Ze vindt het schokkend dat ondertussen boekenschrijvers en bloggers ongestraft feitenvrije eetregels mogen verkondigen. Corinne Gouget bestrijdt aspartaam als een gif dat zowat alles veroorzaakt van neusbloedingen tot hersentumoren. Michael Pollan beweert dat bewerkt voedsel niet goed is en dat iets ongezond is als je grootmoeder het niet als voedsel zou herkennen. Alleen zelf koken is volgens hem gezond. De lijst van dergelijke ongefundeerde gezondheidsclaims over voedsel is lang en voedt een alternatieve voedselindustrie die soms erg op sektair geloof gaat lijken. Hertzberger weet ook dat de voedingsindustriële zeker geen heiligen zijn maar vindt het oneerlijk hen met alle zonden van de wereld te overladen. Mensen beseffen te weinig hoeveel hoogtechnologisch vernuft in permanente innovatie wordt ingezet om kwaliteitsvol voedsel veilig, hygiënisch en smaakvol bij de consument te brengen. Niet de E-nummers zijn ongezond maar de grote hoeveelheden natuurlijke stoffen zoals alcohol en tabak of (te) veel suiker, zout en vet. Hertzberger wijst er fijntjes op dat vanwege de E-nummerangst de conserveermiddelen in kant-en-klarmaaltijden vervangen worden door de 'natuurlijke' bewaarmiddelen suiker en zout. Worstenmakers zouden

30 procent minder zout kunnen gebruiken als ze een klein snuifje E621 (mononatriumglutamaat) konden toevoegen.

Hertzberger stelt tegelijk vast dat sommige dieetgoeroes (ze citeert twee dames achter 'Green Happiness') er in slagen om mensen zover te krijgen dat ze meer groenten en fruit en minder of geen vlees eten, terwijl artsen en diëtisten er al decennia niet in slagen hun patiënten anders te laten eten. Ze ziet hoe deze voedselpriesteressen een nieuw geloof verkondigen "met bizarre eet- en gedragsregels, rituelen en symboliek, gedrenkt in een soep van positief denken", met een pseudowetenschappelijke onderbouwing. Toch geeft ze hen het voordeel van de twijfel omdat dit dieet een zege zou kunnen zijn voor de planeet. "Als zo een nieuwe gezondheidshype mensen aanzet tot een duurzamer en gezonder voedselpatroon, dan mogen goeroes van mij de grootste fabeltjes opschrijven en sta ik te juichen langs de zijlijn." Ze ziet het als verhaaltjes die levens kunnen redden. Als tenenkrommende onzin de wereld kan redden, als religie tot gedragsverandering kan leiden, wil ze die tolereren. Zo besluit ze haar voortreffelijke boek met een verrassend standpunt. Willen we gedogen dat mensen misleidende, on- of zelfs antiwetenschappelijke opvattingen verwerven over hun lichaam, gezondheid en voedsel, als ze zo minder schade zouden berokkenen aan zichzelf en de wereld? Voer voor discussie.

### De kwade kok

Biochemicus Anthony Warner is niet bereid om water in zijn kritische wijn te doen. Hij slijpt zijn messen en gaat voor de combi skeptisch en keukenkunst. Warner staat al jaren aan het fornuis in een restaurant. Als

*angry chef* onderhoudt hij een kritische foodblog waar hij met panache de vele onwetenschappelijke voedsel- en dieetmythes op de korrel neemt. Die bedenkingen zijn nu gebundeld in een gelijknamig boek dat leest als een onderhoudend en passioneel pleidooi voor kritisch koken. Wat de arts Ben Goldacre deed voor slechte (medische) wetenschap, doet Archer voor slechte voedselwetenschap. Hij gaat op zoek naar de feiten en fileert bijgeloof tot de onbewezen (veelal fabelachtige) aannames loskomen van de betrouwbare kennis die we wel hebben.

Hij toont aan de hand van de vele en diverse diëten hoe die steeds opnieuw berusten op een misverstand over de ware aard van ons voedsel. Voedselhypes (lectines zijn de nieuwe gluten, u bent gewaarschuwd) gaan uit van het idee dat de aard en de hoeveelheid van de bestanddelen van jouw menu precies juist moeten zijn. De realiteit is niet zo eenduidig. Alles wat we eten bestaat uit een brede waaier aan bestanddelen die stuk voor stuk heel uiteenlopende effecten hebben, afhankelijk van hun dosis, de wisselwerking met andere bestanddelen en de manier waarop ze worden bereid en genuttigd. Die effecten zijn veelal subtiel en complex en al even vaak slechts gedeeltelijk of zelfs helemaal niet begrepen. Iedereen die iets anders beweert, verkoopt prietpraat en bedriegt bewust of onbewust goedgelovige consumenten of onzekere zieken.

Hij stelt vast dat de goeroes van de gezonde voeding stelselmatig dezelfde boodschap brengen, telkens in meer of minder fantasierijke verpakkingen: jouw gezondheid is het gevolg van jouw gedrag en alles komt neer op jouw persoonlijke keuze. Als je ziek wordt, is dat je eigen schuld. Wie hen niet volgt, wordt overladen met gevoelens van angst, schuld en schaamte. Daarmee bestoken ze onschuldige, onzekere en soms wanhopige consumenten die geen flauw idee hebben van statistische mechanismen zoals de regressie naar het gemiddelde of relatief ten opzichte van absoluut risico. Maar statistiek hoort nu eenmaal niet



“Veel mensen weten niets van getallen, formules en scheikunde. Het maakt hen bang. Ze associëren E-nummers met ‘synthetisch’ en ‘artificieel’. Ze prefereren ‘natuurlijk’ want dat staat voor ‘goed’. Toch zijn de dodelijkste toxines puur natuur.”



“Mensen beseffen te weinig hoeveel hoogtechnologisch vernuft in permanente innovatie wordt ingezet om kwaliteitsvol voedsel veilig, hygiënisch en smaakvol bij de consument te brengen.”

thuis in het boodschappenmandje van de voedselprofeten die altijd heel zeker zijn van zichzelf en van hun remedie.

Warner legt nog een andere retorische lijn bloot. Bij veel van de menuingrepen van hogepriesters van het gezonde eten gaan mensen hun voedingspatroon drastisch aanpassen en vanzelf (maar dikwijls ongemerkt) minder eten. Daar vermager je van en dat wordt door velen beschouwd als graadmeter voor 'gezond'. Wie afvalt door het paleodiet verliest wellicht kilo's maar dat zegt niets over je gezondheidstoestand. Gezondheid wordt lang niet alleen bepaald door wat je eet.

Een ander terugkerend thema in de culikwackzalverij is dat het gaat om waardevolle vergeten oeroude keukenwijsheden. Ayurvedisch of klassieke Chinees koken, herontdekte oude granen (kamut of quinoa), bessen (goji) of algen (spirulina) die je kunnen helpen weer 'zuiver' te worden. Bovendien gaan sterren zoals Gwyneth Paltrow deze onzin mee verkopen en verlenen ze zo een glans van aanzien en geloofwaardigheid.

Warners analyse raakt op veel punten aan de skeptische kritiek op de kwackzalverij en de pseudowetenschap. Het is ook niet verwonderlijk gezien de vele ongefundeerde gezondheidsclaims die samen met het alternatieve eten geserveerd worden. Dezelfde ingrediënten kruiden de controverse: goedgelovigheid, vooroordeel, gebrek aan statistisch inzicht, het verlangen naar één oplossing, het wantrouwen tegenover de wetenschap en het politiek-industrieel complex, het geloof in een natuurlijke essentie, de afkeer van onzekerheid. Warner scheidt feiten van fabels en weet ondertussen met zwier en humor door te dringen tot de kern van de keuken: het plezier van lekker en samen eten.

### Het mes van de rede

Voedsel moet lekker zijn en bij voorkeur ook goed voor onszelf en voor de wereld. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. De afkeer van scheikunde en technologie, gevoed door romantische sentimenten, zorgt er voor dat fabrikanten en marketeers zelfs hun best doen om innovaties te verstoppen. Zonder (bio)chemische technologie smaakt vetarm roomijs naar niets, is een smoothie niet langer dan een dag houdbaar en blijven de luchtbelletjes in een fairtrade chocoladereep niet stabiel. De slazaadjes worden met high-tech verdelingsmethoden geselecteerd. De samenstelling van de bacteriën in de boerenyoghurt of de gisten in de wijn wordt dankzij topbiochemie gecomponeerd. Dat verhaal wordt haast niet verteld, want de hang naar 'eerlijk' en 'gezond' voedsel heeft bij sommigen tot een antiwetenschapshouding geleid.

Koken en eten is nochtans toegepaste wetenschap. Weten wat je eet en waarom is gebaad bij rationeel en genuanceerd inzicht. Keuzes maken over wat je eet, in de globale context van klimaatverandering, welzijn en ongelijkheid, is bovendien ethisch geen eenvoudige opgave. Wat we daarbij kunnen missen als een haar in de soep zijn pseudo- of antiwetenschappelijke ingrediënten van zelfverklaarde experts die geen gluten van glutamaat kunnen onderscheiden. Naast een scherp koksmes hoort ook kritisch denken thuis in de keuken.

### Geerd Magiels

*is bioloog, filosoof en schrijver van o.a.*

**Met Freud en Darwin op de sofa, AI te Gek en Ingewikkeld.**



### BIBLIOGRAFIE

Bob Holmes

*De sensaties van de smaak. De wetenschap achter hoe we proeven*  
Oorspronkelijke titel: *Flavor*  
Atlas Contact, 317 p.

Charles Spence

*Gastrophysics. The new science of eating*  
Viking, 430 p.

Anthony Warner

*The angry chef. Bad science and the truth about healthy eating*  
One World, 326 p.

Rosanne Hertzberger

*Ode aan de e-nummers. Waarom E-nummer, kant-en-klaar-maaltijden en conserveermiddelen ons leven beter maken.*  
Ambo Anthos, 260 p.

# I < 3 spirituele beurzen

## Bezoek aan Earth & Beyond IV

▶ Frank Verhoft

**I** ♥ spirituele beurzen. Je moet er kritisch nadenken en je kan er heel wat mensen ontmoeten, meer dan tijdens een skeptisch congres. En het is uiteraard een primaire bron van informatie voor een scepticus. Hoewel ik hen misschien iets te graag bekritiseer, ben ik nog niet zo goed thuis in de wereld van de kleinhandelaars in het esoterische en het paranormale. Anderzijds wil ik op de hoogte blijven van nieuwe alternatief-spiritueel-medische hulpmiddelen en van plotwendingen in het steeds uitdijende parallelle universum der samenzweringstheorieën, die onlosmakelijk met de esoterisch-paranormale beleveringswereld verbonden lijken te zijn.

Het leek mij dan ook een goed idee om op zaterdag 17 juni heel vroeg de trein te nemen richting Houten, bij Utrecht, waar de spirituele beurs Earth & Beyond IV zou plaatsvinden. Het evenement gaat over “bewustzijn, buitenaards contact, wetenschap en spiritualiteit, transformatie, archeologische (on) waarheden, financiële zaken, dimensies en (inter)dimensioneel contact, ufo’s, het universum en over gezondheid en genezing. Aardse en hemelse zaken dus!”, aldus de website. De agenda van de beurs belooft tal van lezingen, seminars en standen waar het kruim

van de Nederlandse alternatieve scène het beste van zichzelf zou geven<sup>1</sup>. Mijn agenda vermeldt daarnaast ook nog een ontmoeting met enkele zeer fijne heerschappen van de Nederlandse Stichting Skepsis.

Een drietal stationskoffies verder vraag ik me geeuwend af waarom zulke groots opgezette paranormale beurzen wel in Nederland gehouden worden en niet in Vlaanderen. De laatste jaren wordt ons landje overspoeld door kleinere beurzen voor liefhebbers van het paranormale en esoterische, steevast georganiseerd door het Vlaamse bedrijf Para-Astro. En hoe universeel en kosmisch de claims van sommige aanwezige mediums en standhouders ook zijn, deze beurzen blinken vooral uit in kleinschaligheid én benepenheid.

### Van stargates tot spirituele happy endings

Mijn trein- en busrit eindigen nabij een weinig inspirerend congresgebouw in een grijze kmo-zone. Eenmaal de typische cafetariageuren voorbij, zijn het reukkaarsen en wierrookstokjes die mijn sinussen prikkelen. De eerste beursruimte staat tjokvol tafels en banners en overal liggen luxueuze folders in vierkleuren-

druk. Het publiek is ondanks het vroege uur vrij talrijk aanwezig en er heerst een gezellige drukte. Harpmuziek vult de zaal. Onder de koopwaar zie ik zeer mooie kristallen, veel boeken en hier een daar een tafel waar druk op gereiki'd wordt. Ik merk ook een koperen constructie op. Het blijkt te gaan om een *Stargate*, “één van de meest geavanceerde technieken in deze tijd om een snelle en grote groei in het bewustzijn van de mensheid te bewerkstelligen”. Verder ook heel veel informatie over cursussen die zich vooral ergens *beyond* lijken te situeren, eerder dan op *earth*. De tweede, kleinere ruimte fungeert dan weer als paranormale peeskamer waarin klanten worden gelezen met pendel, tarotkaarten of stralende elektronica en naar een spirituele *happy ending* worden gevoerd.

De drijvende kracht achter Earth & Beyond is Frans Heslinga. Op enkele jaren tijd is hij erin geslaagd om zijn paranormale beurs uit te bouwen tot Nederlands grootste, met een zestigtal standhouders in de lobby's en tientallen lezingen en workshops in vijf

1. Op mijn blog KritischeMasa.be heb ik de afzonderlijke lezingen en sessies in groter detail beschreven.









conferentiezalen. Heslinga heb ik vorig jaar uitgebreid geportretteerd naar aanleiding van de European Flat Earth Conference<sup>2</sup>. Ook deze keer haalde hij in zijn openingstoespraak aan dat alles wat ons is aangeleerd, fout en vals blijkt te zijn. De Nieuwe Wereldorde, geholpen door grootbankiers, reductionistische wetenschappers, schimmige vrijmetselaars en de onvermijdbare joden, heeft er baat bij ons te misleiden. Vandaar zijn oproep, nog maar eens, om vooral zelf op onderzoek uit te gaan en spiritueel te evolueren van lichtwerkers naar energiewezens.

### “Dat zijn de feiten, als we ze even aannemen en zo”

De eerste lezing die ik bezoek, wordt verzorgd door Gerard Aartsen (1957). Hij stelt zichzelf voor als een onderzoeker en docent uit Amsterdam die al zijn hele leven de leringen van de Oude Wijsheid bestudeert. Met zijn sessie “Buitenaardsen. Wat doen ze hier?” wil Aartsen zijn toehoorders inzage bieden in hoe hij informatie over ufo’s en aliens kritisch benadert. Voor Aartsen zijn twee zaken echter niet bediscussieerbaar: (1) er zijn positieve contacten met buitenaardsen en (2) machtige organisaties proberen de aliens en hun

“De steeds groter wordende parallele universums van de verschillende samenzweringstheorieën lijken onlosmakelijk met de esoterisch-paranormale belevingswereld verbonden.

bedoelingen in een kwaad daglicht te stellen. Meteen al een serieuze domper op die beloofde kritische houding.

Aartsen beschouwt de informatie over contacten met ufo’s en buitenaardsen uit de vroege jaren 1950 als de meest authentieke. Auteurs als Desmond Leslie en George Adamski<sup>3</sup> worden door hem op handen gedragen omdat ze puur zijn<sup>4</sup>, nog niet bezoedeld door de sensatiepers of door de negatieve invloeden vanwege de regeringen die de ufo-verhalen proberen te verbergen of te manipuleren. Tijdgenoten beschouwden Leslie en Adamski dan weer als bedriegers<sup>5</sup>. In hun boeken tekenden zij verhalen op van buitenaardsen die zich zorgen beginnen te maken over het menselijk gedrag op aarde. Niet alleen het gebruik van kernenergie en atoomwapens, maar ook de wereldwijde vervuiling, het menselijke egoïsme en de staatsinrichtingen gebaseerd op hebzucht houden de gemiddelde E.T. uit zijn kosmische slaap. “Dat zijn de feiten, als we ze even aannemen en zo”, aldus Aartsen.

### “Bemint elkander”

Net als zijn grote voorbeelden uit de jaren 1950 lardeert Aartsen zijn *discours* met referenties naar (theosofische) “wijsheidsleringen” van onder andere H.P. Blavatsky en Alice Bailey. Hij vermeldt ook nog “rationele wetenschappers” à la Semyon Kirlian en Rupert Sheldrake. De eerste is gekend omwille van zijn pseudowetenschappelijke aurafotografie en Sheldrake is de annalen van de wetenschap uit- en die van de pseudowetenschap ingegaan als bedenker van morfogenetische velden.

Aartsen loopt onmiskenbaar over van de goede bedoelingen, maar helaas levert zijn lezing weinig meer op dan de kinderlijk naïeve boodschap op het einde van *De Snorrende Snor*, een album in de reeks Suske en Wiske, waarin een ufo en geheimzinnige robots de hoofdrol spelen: “Bemint elkander”. Zijn uitleg blijft steken bij een goedmenende E.T. en bij de dogmatische trekjes van een stel theosofen met vermeende kennis van het





“fijnstoffige”. Hij beschrijft niet meer dan een vlucht in het etherische, ver weg van de dagdagelijkse politieke werkelijkheid met zijn scherpe randjes en pragmatische compromissen. En zijn hoop dat een spirituele evolutie de mensheid zou kunnen veranderen, lijkt mij louter een vorm van dilettantisch escapisme.



### De vierde en vijfde dimensie

De tweede op het lijstje is medium Jaco Elken. Hij introduceert zichzelf als de oprichter van De Spirituele & Intuïtieve Academie en vertelt dat hij zich gespecialiseerd heeft in Paramedisch en Psychosociaal Mediumschap®. “Een hele mondvul”, zegt hij. “Ik heb het zelf verzonnen.” Zelfrelativerende humor, het is zeldzaam op een spirituele beurs.

Maak u evenwel geen illusies, veel ruimte voor optimisme is er niet. Al snel wordt

duidelijk dat ook hier het komende uur de gebruikelijke paranormale en esoterische woordenbrij zal geserveerd worden. Maar het dient gezegd, Elken brengt het met een enthousiasmerende *schwung*. Dankzij het mediumschap maakte hij kennis met een vierde en een vijfde dimensie, namelijk tijd en ruimte, en in die nieuwe dimensies ving hij raad, hulp en adviezen op van allerlei gidsen. Doorheen de lezing zal min of meer duidelijk worden dat de eerste drie dimensies (3D) voor hem gelijkstaan aan het gewone, materialistische, niet-spirituele leven van de doorsnee *sheeple* en *non-believer*.

We leven in een waanzinnige tijd waarin mensen steeds zeker worden, zeker in vergelijking met 100 jaar geleden, weet Elken. Dat mensen nu langer leven dan 100 jaar geleden, is een detail dat niet in het plaatje past en dat hij dus vrolijk negeert. Wat hij niet negeert is het lichaam, de geest en de ziel. De verbindingen daartussen zijn gebroken en we moeten ons deze drie-eenheid dringend weer eigen maken, opnieuw helen. Ons lichaam geeft signalen, maar we vangen ze niet altijd op. Verder bevat het aura of de geest restanten van een vorig leven en soms is het nuttig om

ook die te raadplegen. Maar daarvoor is gespecialiseerde hulp nodig. Enter medium Jaco.

### “Slijm is snot en snot is gestolde emotie”

De trilling is hoger dan vroeger, zodat er meer energieën vrijkomen. Over welke trilling of energie het precies gaat, is mij – als paranormale leek – niet meteen duidelijk. Maar energie betekent warmte, liefde, straling. Jaco Elken ziet het als zijn

2. Zie “Plat of hol? Een scepticus bezoekt een internationale platte-aardeconferentie” in *Wonder en is gheen Wonder*, herfstnummer 2016.
3. Hun boek *Flying Saucers Have Landed* (1953) kan gedownload worden via [http://www.universe-people.com/english/svetelna\\_knihovna/en\\_flying\\_saucers\\_have\\_landed.htm](http://www.universe-people.com/english/svetelna_knihovna/en_flying_saucers_have_landed.htm).
4. In vorige *Wonder en is gheen Wonder*, zomernummer 2017, verscheen het artikel “Bizarre buitenaardse bezoekers Geschiedenis van de buitenaardse ufo-hypothese” van Tim Trachet waarin de aanname van Aartsen meteen neergehaald wordt.
5. Stefan Ketelaar schreef het vermakelijke artikel “Gezant van Venus. Koninklijke ontvangt voor een fantast”, een verslag van Adamski’s bezoek aan koningin Juliana in 1959. In *Skepter* 17.3 (2003), elektronisch raadpleegbaar via <https://skepsis.nl/adamski/>.

taak om die energieën aan te wenden om mensen te helpen genezen. Hij wil iedereen leren om de innerlijke zintuigen aan te wenden en zo 'in-zicht' te krijgen in de intuïties en in zowaar alle ziektes. Jawel, allemaal. Naast de energetische medische basiskennis van het lichaam is er ook zoiets als de psychosociale betekenis van de organen, gewrichten, klieren en andere lichaamsdelen, zo lees ik dan weer op de website. Elken voert een "[d]irecte communicatie met de ziel, het Hoger Zelf, het lichaamsbewustzijn en met ziektes en organen", gebruikt "symbolistische taal [...] van de betreffende ziektebeelden" en zet dat om in "bruikbare en begrijpbare taal".

Elken vervolgt zijn sessie en put daarbij uit jarenlange ervaring. Astma, weet hij, is het gevolg van opgroeien in een te klein huis. De longen staan voor ruimte en die hebben dus danig geleden onder het plaatsgebrek. Een slijmbeursontsteking is, zoals de naam het al aangeeft, een probleem met slijm. Nu, slijm is snot en snot is gestolde emotie, en dus moeten de emotionele problemen eerst aangepakt worden. Problemen met de gal? Dan moet de patiënt gewoon zijn gal spuwen. Last van de schouders betekent, wel, u raadt het al – samen met de kirrende aanwezigen in de zaal die of zijn woordspelletjes doorhebben of enkele duurbetaalde lessen op zijn school hebben gevolgd – dat de patiënt een te grote last op zijn schouders draagt. Dit is dus het resultaat van "symbolistische taal" omzetten in "bruikbare en begrijpbare taal". De germanist in mij wordt hier heel stil van.

De lijst van aandoeningen die hij claimt te kunnen genezen of bezweren, doet waarschijnlijk menig dokter met negen plus jaren opleiding achter de rug gillen:

*De diepere paramedische en psychosociale betekenis (te geven) van ziektebeelden, als: gewrichtspijnen, artritis en reuma. Astma en bronchitis. Gewrichtspijnen en de zin en onzin van chronische ziektebeelden. Hart, long, lever, gal en milt verstoringen [sic]. Kankers en tumoren. Huidziekten en andere allergieën. Hoofdpijnen en migraine. Ontstekingen, spierziekten, stress gerelateerde problematieken. Depressies en vermoeidheid. Stemningswisselingen, borderline en schizofrenie. etcetra [sic].<sup>6</sup>*

“Onder de koopwaar zie ik vooral zeer mooie kristallen en veel boeken, hier een daar een tafel waar er druk op gereiki'd wordt en een koperen constructie, een *Stargate*.”

De ratelende Elken geeft een pracht van een show weg: hij is grappig en rad van tong. Ik kan hier niet weergeven hoe hij zijn publiek charmeert, hoe hij in cirkels rond het onderwerp lijkt te draaien, grollend en grappend, om dan op het juiste moment met 'ernstige' uitspraken tot de kern van de zaak te komen. Tot zover de verpakking. Wat de inhoud betreft: die stinkt. Zijn boodschap is – zoals die van de meeste kwakzalvers – rot, hufterig en antisociaal. Het is onbegrijpelijk dat zulk een woordenpatser zijn alternatief-medische praktijken kan uitvoeren én dat hij ze mag aanleren in een eigen school, met steun van de Nederlandse belastingbetaler.

In het kaderstuk "Het paard zegt sorry" beschrijf ik enkele korte sessies waarin hij mensen met klachten en aandoeningen benaderde als medium. Tussen deze sessies door, strooit Elken de obligate alt-med *canards* rond als waren het snoepjes: we worden vergiftigd door metalen in deodoranten, shampoos en vaccinaties, we krijgen huidkanker door zonnecrèmes, die dan weer gemaakt zijn door de kankerindustrie. De grens tussen altmed en complotdenken is ook hier héél dun.

### “Het gaat over mijn waarheid.”

Over de lezing van Han Peeters (1959) kunnen we kort zijn. Peeters zegt dat hij geen literatuur schrijft, maar *faction*, fictie gebaseerd op speculaties gebaseerd op feiten. Tijdens Earth & Beyond presenteerde hij zijn dertiende boek in acht jaar tijd: *Planet X*. De boekvoorstelling begon met het eerste hoofdstuk van zijn audioversie en meteen verliet een kwart van het publiek de zaal. Neen, Han Peeters schrijft geen literatuur. Het eerste hoofdstuk is een aaneenrijging van houterige dialogen en pedante uitweidingen die evenveel literaire *humpf* hebben als een doorsnee tekst van de *Druivelaar*.

De man doet een amechtige poging om sprookjesverhalen à la Zecharia Sitchin over een destructieve Planeet X te verbinden met zowat elke complottheorie die we de laatste 10 jaar gehoord heb-

ben. En dat stelt hem dan weer in staat om van apocalypspornografie over te schakelen naar saaie complot-fantasieën. Wél vermeldenswaardig was zijn uitleg over de ontsnapping van Marc Dutroux in 1998 en zijn vlucht naar een domein beheerd door chemiereus Solvay, die, geheel tussen haakjes, gigantische hoeveelheden zoutzuur produceren, "wat heel handig is als je vijanden wil laten verdwijnen". Tot zover Han Peeters en zijn geheel overbodige waarheid.

### “Wat daarboven gebeurt, weerspiegelt wat er in mijn hoofd gebeurt.”

“Men wil tekorten creëren.” “Monsanto heeft zaden ontwikkeld voor aluminiumrijke grond.” “Ze trekken onze energie naar beneden.” Aan het woord zijn Miranda Slob en Kees van de Water van [ilovechemtrails.org](http://ilovechemtrails.org), reïncarnatietherapeut Cor van der Horst, maker van *chembusters* Monique Calis en Gijs Verbeek van [wearechange.nl](http://wearechange.nl). We zitten in een conferentiezaal en kunnen aan dit panel van experts alle vragen en opmerkingen kwijt over *chemtrails*, de witte sporen achter een vliegtuig die volgens heel wat complotdenkers vol zitten met giftige metalen zoals barium, aluminium en cadmium. Ook organisch materiaal, vooral ziekteverwekkers, of actieve nanopartikels zouden ermee uitgestrooid worden over niets-vermoedende burgers.

De gevolgen van de chemtrails zijn volgens hen niet min: vergiftiging, dementie, alzheimer, sinusinfecties, verschillende kankers, metaalsmaak in de mond, brandende longen, *brainfog*, ph-verandering en *morgellons*. Dat laatste is een ingebeelde huidaandoening waarbij men ervan overtuigd is dat er zich (parasitaire) vezels nestelen in wonden. Het is verder ook niet toevallig dat de chemtrails op ons worden losgelaten bij zonsopgang en zonsondergang. Dat zijn namelijk de beste momenten om aan *sungazing* te doen, aldus Gijs Verbeek, die er duidelijk zin in heeft. In de spiritueel-alternatieve folklore is staren naar de zon heilzaam.





“De ratelende Jaco Elken geeft een pracht van een show weg: hij is grappig en rad van tong. Hij charmeert zijn publiek, draait in cirkels rond het onderwerp, grollend en grappend, om dan op het juiste moment met ‘ernstige’ uitspraken tot de kern van het probleem te komen.”

Van Gijs, ex-leraar biologie die momenteel onderwijzers opleidt aan een hogeschool, leer ik verder dat het sproeien ook gebeurt via additieven in de brandstof van gewone, civiele lijnvliegtuigen. En omdat luchtvaartmaatschappijen betaald worden om met zo'n *gepimpte* brandstof te vliegen, kunnen ze de prijzen voor hun klanten laag houden. Het begrip 'moordende concurrentie' krijgt zo plots een heel andere betekenis. Wat ik niet leer van hem is hoe hij weet dat ook ufo's ingezet worden.

“De vijand is zo machtig en de middelen zo perfide, dat we ervoor gekozen hebben om dit alles met liefde te benaderen, de situatie met liefde te aanvaarden én met liefde te overwinnen.” Aan het woord zijn Miranda Slob en Kees van de Water van [ilovechemtrails.org](http://ilovechemtrails.org). Maar tot dat het zover is, legt Kees strijdlustig uit dat HAARP mee in de *cabal* zit en dat de actieve nanobots in combinatie met de

nog te implementeren 5G en het *Internet of Things* voor een volledige *mindcontrol* zullen zorgen. “Wat daarboven gebeurt”, zegt Kees van de Water gewichtig, “weerspiegelt wat er in mijn hoofd gebeurt.” Wie ben ik om dat tegen te spreken? Hun informatie is trouwens gebaseerd op het denkwerk van Peter Vereecke, Vlaanderens meest vooraanstaande complotdenker.

De farmaceutische industrie en het even machtige Monsanto scheppen *bak-ken* poen met de aanmaak en verspreiding van chemtrails, maar gelukkig kunnen wij ons ertegen beschermen met *chembusters*, aldus Monique Calis, ontwerpster en verkoopster van *chembusters*. Prompt tovert ze twee verschillende modellen tevoorschijn, eentje in zakformaat en een tafelformaat. Het kleintje is handig en “je kan hem altijd meenemen. Ik heb ‘em altijd bij me”. Met haar werktuigen gaat ze in het verweer

tegen *chemtrails*. Soms met succes, soms zonder. Hoe het werkt, begrijpt ze niet helemaal, maar ze is wel een fan van Tesla en het heeft iets te maken met vrije energie. De vakterm ‘energietikkeling’ moet maar volstaan.

Ondertussen begint er ook damp uit mijn oren te komen. Gelukkig heb ik dan al de mensen van Stichting Skepsis gevonden. Zonder hen zou ik het congresgebouw verlaten hebben. Hun relativerende humor en hun geduld geven me terug zin om langer te blijven rondhangen en nog een lezing of wat te ondergaan. Ik vond het bewonderenswaardig hoe zij hun *cool wél* konden bewaren en af en toe leukweg aan de discussies deelnamen. Via hen verneem ik tal van details die ik als Belg ver van huis nooit zou kunnen achterhalen. Hun sappige verslagen van overlappende lezingen doen mij vermoeden dat ik behalve heel wat halfbakken spirituele en paranormale nonsens, niets belangrijks gemist heb.

6. Paramedisch & Psychosociaal Mediumschap, <http://www.despiritueleacademie.nl/index.php/2013-11-09-11-36-24/paramedisch-psychosociaal-mediumschap.html>. Geraadpleegd op 9 juli 2017.

## De Blijje B en de Lijje J

Op naar het volgende dus, iets over geld en de haaien van de bankwereld. “We moeten een beweging vormen. We moeten elkaar weer durven te omarmen”, zegt de wervende stem in het reclamefilmpje. Ronald Bernard mocht tijdens de beurs zijn Blijje B voorstellen, “een burgerinitiatief van professionals, die een duurzame coöperatieve fairtrade pro-life volreserve spaar- en investeringsbank oprichten”, en ik spiek hier even op de website. Het is een burgerbeweging, een bank “in oprichting”:

*Door mee te doen, realiseren wij een rechtvaardige samenleving gebaseerd op welvaart. Voor ons, voor onze kinderen en de toekomst van de aarde. Wij zijn zelf de verandering. Doe jij mee?*

Voor u meedoet met deze beweging, toch nog even dit. Tijdens zijn lezing projecteerde Ronald B Blij, zoals hij zich voorstelt op Facebook, een dia waarin hij de precaire situatie in de (bank) wereld verklaart met een overduidelijke verwijzing naar *De Protocollen van de Wijzen van Sion*.



Het zou ondertussen toch algemeen geweten mogen zijn dat dit een verachtelijk werkje is dat uit de koker komt van een bende Jodenhaters die het gebruikten om hun antisemitische ideeën te verantwoorden. Reeds in 1921 werd afdoende aangetoond dat dit schrijfsel, naast plagiaat, ook nog eens een verzinsel was, en nee, geen verslag van een samenkomst waarbij enkele Joodse Ouderen een nieuwe wereldorde

bedisselden. Grootindustriële en notoire antisemiet Henri Ford liet het boekje vertalen en verspreidde zo'n half miljoen kopieën van het gedrocht. In nazi-Duitsland werd het eveneens gebruikt als propagandamiddel vanaf 1933. Voor Adolf Hitler, die het al besprak in *Mein Kampf*, waren de Protocollen een deel van de rechtvaardiging voor de Jodenvervolgung.

Dat het topos van de lijje Joodse bankier in de Facebookgroep van de Blijje B af en toe opgerakeld wordt, daar kan de Blijje B strikt genomen niet veel aan doen. En ja, ik ben héél mild: uiteraard kan de paginabeheerder dat soort racistische idioterieën van de wall verwijderen. Maar dat de oprichter zélf nog wat antisemitische kolen op het vuur gooit tijdens een lezing op een spirituele beurs, maakt dat de Blijje B een ranzig kantje krijgt. Een beweging vormen? Door ons en voor ons? Met deze antisemitische prietpraat als reden waarom het zo slecht gaat in de (bank)wereld? Of gaan we voor het Blijje Belzéc? Ik ben trouwens benieuwd wat het kernbestuur en de Raad van Aanbeveling van de Blijje B vinden van dit soort antisemitisch geraaskal.

En hier eindigde voor mij de vierde Earth & Beyond, het grootste bewustzijnsevenement boven de Grote Rivieren. Ik vraag aan de Nederlandse skeptici hoe het zou komen dat zulke groots opgezette beurzen in Nederland gehouden worden en niet in Vlaanderen. We verzinnen een paar ad hoc-antwoorden, maar terug thuis lees ik dat het al bij al een kwestie van seizoenen blijkt te zijn. In september organiseert het Vlaamse Para-Astro namelijk een groots evenement in hartje Kempen. Mijn ticket is al besteld.

Met heel veel dank aan Jan, Rob, Ron en Maarten van de Stichting Skepsis. En aan Mathijs, misschien geen Skepsis-lid in hart en nieren, maar zeker wel in de lachspieren. Bedankt voor de leuke dag!

**Frank Verhoft**

*is germanist. Hij blogt over kritisch denken op [www.kritischemassa.be](http://www.kritischemassa.be)*







## JACO ELKEN: "HET PAARD ZEGT SORRY"

Tijdens Earth & Beyond IV gaf Jaco Elken, die ik al besprak in het hoofdartikel, een demonstratie van zijn kunnen als Paramedisch en Psychosociaal Medium®.

Eén van de toeschouwers, Monique, heeft pijn in het achterhoofd. Een probleem met de chakra's, daar moet Elken niet eens over nadenken. Hij vraagt aan haar om de ogen te sluiten en "naar de achtergrond te gaan." Door de druk in het achterhoofd, en meer bepaald aan de atlas, kan zij zichzelf niet zijn, zegt hij. Monique begint daarop lichtjes te huilen: "Ik mag mezelf niet zijn." Verdriet, detecteert Elken, en angst om te vertellen wat ze te vertellen heeft. Ze is bang dat mensen niet zouden luisteren. Het medium daalt nog verder af en zoekt contact met een vroegere zelf van Monique. In een vorig leven was ze een heks, een wijze vrouw. Althans, dat laat Elken de vrouw zeggen. Men wilde haar kennis bewust doodmaken en vandaar dat er in haar huidige leven nog blokkades zijn. Elken maakt zich sterk dat hij deze disbalans kan rechtekken. Ondertussen voelt Monique nog haar hart, ze neemt steeds meer warmte en liefde waar. "Nou, er gebeurt heel veel in je energieveld". Monique vindt het heerlijk om in haar hart-chakra te lopen en ze voelt een enorme energie. Samen besluiten ze dat de vrouw in een nog vroeger leven

een priesteres moet geweest zijn. "Ja-aah, da's 5D, het gaat snel, hoor", besluit Jaco Elken deze sessie.

Een andere vrouw heeft dan weer last van de knieën. Knieën, weet Elken, staan voor beweging, zowel op emotioneel als op rationeel vlak. Andermaal lijk ik de enige te zijn die deze woordensalade niet volledig begrijpt. "Pas je niet te veel aan aan wat de maatschappij van jou verwacht", adviseert Elken. "Je moet niet met de kudde meelopen. Daar wordt de knie niet beter van." Het is de tweede keer dat Elken een fysiek probleem herleidt tot een vaag gevoel niet begrepen te worden. Tweemaal zegt hij tegen een 'patiënt' dat ze buiten of boven de massa staan, dat de kudde hen beperkt. Elken vraagt ook haar om met haar innerlijke zintuigen naar de energie toe te gaan. De pijn in de rechterknie wijst op angst om afgestraft te worden. "Je wil gehoord worden", suggereert Elken. De vrouw beaamt. Zo, da's dan dat. Knieën zijn maar knieën, knieën zijn saai. Elken maakt er snel komaf mee.

De volgende 'patiënte' heeft last van migraine en volgens haar is de pijn veroorzaakt door de val van een paard. Elken stroopt zijn mouwen op. Fijntjes vraagt hij of het mogelijk is dat het paard de val heeft veroorzaakt om zo de migraine te kunnen opwekken. Samen zoeken ze in de ons ondertussen al iets meer vertrouwde vijfde dimensie naar een mogelijkheid om contact te maken met het paard. Het begint me te dagen dat Jaco

maar wat suggereert en dat het bijna steeds de 'patiënten' zelf zijn die verwoorden wat de zogenaamd gecontacteerde, zij het engel, paard of rechterknie, doorgeeft. "Het paard zegt sorry", luidt het. Ze moest eraf, ze moest op haar eigen benen staan en daarom heeft het paard haar laten vallen. En ik begrijp nu, zegt de vrouw, dat ik dat al die tijd wist. Dit is het punt waarop ik met zeer grote ogen naar mijn eigen notities staar.

Maar waarom heeft de vrouw nog steeds hoofdpijn als ze al 15 jaar geleden tot diezelfde conclusie is gekomen? Jaco zoekt contact met de hoofdpijn. Ja, in de vijfde dimensie kan dat! Het is een clusterhoofdpijn, waardoor verdichtingen zijn ontstaan die de signalen sterker maken. De hoofdpijn is langwerpig en oefent een druk uit. Opnieuw doet de alternatief-medische vakterminologie mij duizelen. Jaco voert een gesprek met de hoofdpijn maar laat opnieuw de vrouw de replieken geven. Hoe dan ook: de hoofdpijn, ooit veroorzaakt door een paard, wordt nu onderhouden door een gevoel van benauwdheid. Daar raakt de vrouw na elke suggestie van het medium meer van overtuigd. De familie beperkt haar, de familie laat haar zichzelf niet zijn. Frustratie voedt de pijn, steeds opnieuw.

"Dit is een heel andere kijk op psychiatrie", eindigt Elken. "Je doet het niet uit je hoofd. Beleving. Je doet het in de beleving." Kortom, het is "heel anders dan wat artsen doen". En ergens stemt mij dit hoopvol.







# Honderd jaar geleden danste de zon in Fátima

## *Drie kinderen, een kudde schapen en een maagd*

▶ Tim Trachet

Op 13 oktober 1917 stonden in de buurt van het Portugese dorp Fátima duizenden mensen in een veld om de verschijning van de Maagd Maria mee te maken. Op drie kinderen na zagen ze haar niet. Maar velen zagen wel de zon dansen.

Het verhaal van de verschijningen begint precies vijf maanden eerder. Op 13 mei hoeden de drie kinderen een kudde schapen in dat veld. Het zijn de tienjarige Lúcia dos Santos, haar negenjarig neefje Francisco Marto en zijn zevenjarig zusje Jacinta Marto. Een lichtflits lokt de kinderen naar een plaats waar een kleine eik staat. Onder die eik zien de twee meisjes een in het licht schitterende “prachtige vrouw” staan.

De vrouw vertelde de meisjes (Francisco kon haar aanvankelijk zien noch horen) dat ze voortaan elke dertiende van de maand naar deze plek terug moesten komen. Op de zesde en laatste verschijning zou ze haar naam meedelen. Ze zei dat ze alle drie in de hemel zouden komen maar dat Francisco eerst nog veel rozenkransen zou moeten opzeggen. Op haar verzoek vroeg Jacinta haar broer om onmiddellijk de rozenkrans te bidden.

“Het “zonnewonder” was voor de kerkelijke autoriteiten een zeer belangrijk argument om de gebeurtenissen bij Fátima als een mirakel te beschouwen. De verschijningen werden als authentiek erkend en Fátima werd een van de bekendste bedevaartsoorden van de twintigste eeuw.”

Daarna zag ook hij de vrouw. Nadat de dame de kinderen opdroeg om te bidden zodat de oorlog zou ophouden (de Eerste Wereldoorlog woedde toen volop), verdween ze in de hemel.

De kinderen twijfelden er niet aan dat ze Maria hadden gezien, maar spraken af hun ervaring geheim te houden. Toch verklapte de kleine Jacinta al snel het geheim aan haar ouders. Daarna verspreidde het nieuws zich snel.

Een maand later waren de drie kinderen opnieuw op de plek, nu vergezeld van een vijftigtal dorpelingen. Ze knielden voor de eik en baden tot ze de vrouw uit de hemel zagen neerdalen. De andere aanwezigen zagen en hoorden niets. Ook in de volgende maanden zou de verschijning beperkt blijven tot de drie herdertjes. Wel meenden sommigen een wolkje boven de boom te zien opstijgen, terwijl de bladen ritsel-

den op het moment dat de verschijning ophield.

Na de derde verschijning, op 13 juli, zeiden de kinderen dat ze van de vrouw een bijzondere openbaring hadden gekregen die ze niet mochten onthullen. Dat gaf extra ruchtbaarheid aan de gebeurtenissen. De Portugese overheid, die de hele zaak wantrouwde, liet de kinderen ondervragen en hield ze een tijd vast in de gemeente Ourén. Daardoor misten de drie de verschijning van 13 augustus. Maar de aandacht nam alleen maar toe.

### Het zonnewonder

Op 13 oktober, de dag van de aangekondigde laatste verschijning, waren er tienduizenden, volgens sommigen 70.000 mensen aanwezig. Het was bewolkt en regenachtig. Velen geloofden dat er een groot wonder zou gebeuren.

Maar opnieuw waren het alleen de drie kinderen die de vrouw zagen en hoorden. Ze stelde zich voor als Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans. Ze riep de mensen op berouw te tonen en op de plek een kapel te bouwen. Nadat ze de kinderen het einde van de oorlog had voorspeld, hief ze haar handen ter hemel, waarop Lúcia riep: "De zon".

Wat er toen gebeurde, is op verschillende manieren beschreven. Het was opgehouden met regenen. De wolken openden zich en de zon brak door. Althans, er was een zeer heldere schijf te zien die de indruk gaf te beginnen dalen en volgens sommigen was ze omringd door stralen of een heldere ring.

Daarna leek het alsof de zon neerviel in de richting van de menigte. Dit verschijnsel zou zich een paar keer herhaald hebben, waardoor men zei dat de zon danste.

Velen zagen de zon al roterend van kleur veranderen, van grijs tot diep rood. Na een hele tijd begon ze springende bewegingen te maken. De zon leek in een zigzagbeweging neer te dalen en zo laag te komen dat er even paniek ontstond. Maar na een tijd steeg de zon al springend of dansend weer op en werd ze helemaal normaal. Intussen was het wolkendek volledig opengebroken en werd het mooi weer.

Niet iedereen kon dit vaststellen. Sommigen zagen de zon alleen majestatisch van oost naar west glijden. Anderen hadden de indruk dat er het hemellichaam witte vonken neerdaalden. Er was ook sprake van verschillende kleuren.

Een bijkomend wonder zou geweest zijn dat vele aanwezigen, die door de regen druipt nat waren geworden, plots droog waren en dat de velen die bij het verschijnsel met hun knieën op de natte grond waren gevallen, geen slijk op hun kleren hadden.

Dit "zonnwonder" was voor de kerkelijke autoriteiten een zeer belangrijk argument om de gebeurtenissen bij Fátima als een mirakel te beschouwen. De verschijningen werden als authentiek erkend en Fátima werd een van de bekendste bedevaartsoorden van de twintigste eeuw.

## Verklaringen

De vraag is of er een afdoende wetenschappelijke verklaring voor dit zonnwonder te vinden is.

Er is aan collectieve hallucinaties gedacht, maar hier moeten we voorzichtig zijn. Niets is minder voorspelbaar dan het gedrag van een grote menigte waarin de opgewonden stemming heerst dat er "iets" gaat gebeuren. Maar omdat ook meer kritische geesten de vreemde zonsbewegingen zagen, lijkt het niet om zuivere inbeelding te gaan.

Dat de zon echt bewogen heeft, is natuurlijk ondenkbaar en in strijd met wat de natuur- en sterrenkunde leert. Overigens werd elders in de wereld die dag niets bijzonders over de zon gerapporteerd.

Er is gesuggereerd dat de lichtende schijf iets anders was dan de zon. Sinds het ufo-fenomeen zich ingeburgerd heeft, komt het zonnwonder in heel wat ufologische literatuur voor, met als suggestie dat het toen om een buitenaards tuig ging. Of de "mooie vrouw" iets met buitenaardse bezoeken te maken had, laat ik hier volledig terzijde. Een "ufo" klinkt moderner en rationeler dan een Mariaverschijning, maar is geen goede verklaring. Als het niet de zon was, moet worden uitgelegd waarom deze ufo uitzonderlijk veel licht gaf. Er zijn maar weinig gevallen waarbij een ufo verward wordt met de zon. Wat velen als een ufo zien, is vaak een al dan niet ongewoon natuurverschijnsel. In dit geval is vooral aan atmosferische verschijnselen gedacht: een tornado of een bolbliksem.

De meest aanvaardbare fysische verklaringen draaien echter rond parhelische verschijnselen, optische effecten rond de zon veroorzaakt door straalbreking in de atmosfeer. Iedereen heeft al wel een halo gezien: een kring rond de zon (of de maan). Minder bekend zijn bijzonnen, heldere vlekken in de buurt van de zon. Ze zijn niet altijd opvallend, maar soms kunnen ze vrijwel even schitterend zijn als de zon zelf. Een bijzon kan verschillende kleuren hebben, tot zelfs blauw. Halo's en bijzonnen staan meestal op een relatief grote afstand van de zon, maar sommige kringen zijn kleiner. Een ander fenomeen is een krans rond de zon, wat kan gebeuren als die door een wolk schijnt.

Dergelijke verschijnselen verplaatsen zich echter niet snel aan de hemel, en zeker niet in dansende sprongen.

## Staren in de zon

Een belangrijke aanwijzing is dat de aanwezigen in Fátima volgens getuigenissen letterlijk recht naar de zon keken, zeg maar in de zon staarden. In dat geval kunnen opvallende gewaarwordingen ontstaan. Het is uiteraard ten zeerste af te raden om dit te proberen, omdat recht in de zon kijken schade aan het netvlies kan toebrengen. Wie het wel uitvoerig gedaan heeft, was de bekende 19de-eeuwse fysisch Joseph Plateau, hoogleraar in Gent, die - dat zei hij tenminste zelf - er blind van werd.

Plateau ontdekte het nabeeld. Een fysiologisch effect, dat we allemaal kennen als we eerst naar een fel lichtgevend voorwerp kijken en vervolgens onze ogen sluiten of naar een donkere

» Bijzonnen







» Een verschijnsel dat soms wordt vergeleken met het zonnewonder van 1917. In 1566 werden er in Basel rond de zon heldere en donkere schijven waargenomen. Mogelijk een combinatie van bijzonnen en nabeelden. Sommigen klasseren dit als ufo's.

## ANDERE 'ZONNEWONDEREN'

» In 1901 zagen verschillende inwoners van het Normandische dorpje Tilly-sur-Seuilles, waaronder de pastoor, de zon draaien omringd door een groot aantal "veelkleurige ballonnen". Een zieneres had op die plaats verschijningen gehad en er vond een wonderbaarlijke genezing plaats.

» Dichter bij ons vond in 1933 in Onkerzele bij Geraardsbergen een Mariaverschijning plaats, waarbij een vrouw een "onbeschrijflijk mooi licht zag", met daaronder een bol van grijs en blauw (dit gebeurde kort na de verschijningen in Beauraing en Banneux, die door de kerk werden erkend, in tegenstelling tot die van Onkerzele en nog vele andere die daarop volgden).

» Van 1990 tot 1998 kwamen in Conyers, in de Amerikaanse staat Georgia, meermalen massa's mensen bijeen op een plaats waar Mariaverschijningen zouden hebben plaatsgevonden. In deze sfeer – gelijkaardig aan de toestand in Fátima – zagen velen de zon draaien en van kleur veranderen. De plaatselijke

skeptische groep Georgia Skeptics was zo slim om een telescoop met beschermende zonnefilter op te stellen, zodat honderden aanwezigen konden zien dat er helemaal niets abnormaals aan de gang was.

» Nog in 2008 was er in de streek van Kottayam in de Zuid-Indiase staat Kerala, waar een grote christelijke bevolkingsgroep leeft, sprake van een verschijning van de H. Maagd in de zon. Honderden gelovigen en nieuwsgierigen starden toen naar de zon en liefst 48 onder hen moesten met gezichtsstoornissen – soms zelfs blindheid – in een ziekenhuis worden verzorgd (de zon stond zeer hoog aan de hemel en de UV-straling was maximaal)<sup>1</sup>.

Kritische onderzoekers zoals de bekende "skeptische detective" Joe Nickell nemen meestal aan dat er niet één verklaring voor het zonnewonder is, maar dat het meestal om een combinatie van effecten gaat: de stemming in de menigte, een atmosferisch verschijnsel en het staren in de zon. In elk geval is alles wat we erover weten gebaseerd op getuigenissen. Foto's zijn er niet gemaakt, hoewel er fotografen aanwezig waren.

of witte achtergrond kijken. We zien nog steeds de vorm van het voorwerp, maar nu in een andere, complementaire kleur. Wie al dan niet toevallig in de zon gekeken heeft en zijn ogen daarna dichtkneep, heeft wellicht al een blauwachtige schijf gezien. Het is een gevolg van de gewinning van de lichtgevoelige cellen in de ogen aan fel licht.

Als men recht in de zon staart zal men bovendien instinctief de ogen bewegen om te beletten dat het zonnebeeld op dezelfde plaats van het netvlies valt. Het gevolg is dat het beeld van de zon zich op het netvlies verplaatst, wat de indruk geeft dat zij "danst". Bovendien vormen zich dan meerdere nabeelden, die andere kleuren geven.

Wie recent dergelijke gevaarlijke experimenten deed, was Auguste Meessen, voormalig hoogleraar natuurkunde aan de UCL. Meessen is vooral bekend door zijn opvattingen over ufo's. Hij beschouwt ze als buitenaardse ruim-

tetuggen en formuleerde hypothesen over de wijze hoe die tuigen zich voortbewegen. Ook over andere pseudowetenschappelijke onderwerpen nam hij eerder naïeve standpunten in. Hij publiceerde ook over het zonnewonder van Fátima, maar daarover meent hij dat de verklaring ligt in het (te) lang naar de zon turen.

Meessen waagde zich aan gevaarlijke experimenten door zelf in de zon te kijken: "De zon werd grijs omdat mijn ogen onmiddellijk antwoordden op haar grote helderheid door een automatische vermindering van hun gevoeligheid."

Bovendien zag hij een schitterende ring rond de zonnenschijf. Ook dat werd door een aantal getuigen in Fátima gerapporteerd. Volgens Meessen is dat een gevolg van de manier waarop de lichtgevoelige cellen van ons netvlies licht doorgeven aan de hersenen. We gaan hier niet in op de correctheid

van Meessens fysiologische uitleg, maar het staren in de zon levert ongetwijfeld effecten op die als "wonderbaarlijk" kunnen worden geïnterpreteerd. Fátima is niet de eerste, laat staan de enige "verschijning" waar dergelijke effecten optraden (zie kader).

### De historische context

Behalve het zonnewonder zijn er nog enkel aspecten die Fátima uitzonderlijk maken. Het bidden voor het einde van de oorlog en de voorspelling van dat einde staan niet los van de historische context. Fátima leek de hoop of de wens van vrede uit te drukken<sup>2</sup>.

1. <http://www.dnaindia.com/india/report-50-people-looking-for-solar-image-of-mary-lose-sight-1152984>

2. Het jaar voor de Mariaverschijningen zouden de drie herdertjes al een "Engel van de Vrede" hebben gezien.



Portugal was in die tijd een economisch behoorlijk achtergesteld land. Ondanks het grote koloniale rijk waarover het beschikte, heerste er in agrarische streken, zoals de streek van Fátima, grote economische onderontwikkeling en analfabetisme. In 1910 was na een korte revolutie de monarchie ten val gekomen. Het nieuwe republikeinse regime was sterk antiklerikaal en probeerde de grote macht van de kerk te beperken. Dat zorgde voor felle reacties, met af en toe zelfs opstanden en staatsgrepen. De politieke instabiliteit was groot.

De Eerste Wereldoorlog verergerde die tegenstellingen nog. Vanwege de koloniale en maritieme belangen had het land altijd een pro-Britse koers gevaren en bovendien waren de antiklerikale republikeinen sterk op Frankrijk gericht. Die pro-geallieerde sympathieën van de regering leidden er in 1916 toe dat Duitsland de oorlog verklaarde aan Portugal, dat overigens niet veel in het conflict zou betekenen. In de meeste oorlogvoerende landen toonden de katholieken zich heel patriottisch, met de steun van de

geestelijkheid (denk aan kardinaal Mercier in België). Maar in het onderontwikkelde Portugal waren de conservatieven en katholieken tegen deelname aan de oorlog, vanwege alle onheil die hij meebracht. Dat in tegenstelling tot de meer progressieve partijen. Eenzelfde houding vond men trouwens in Spanje, dat buiten de oorlog wist te blijven, maar waar veel progressieve Catalanen gingen vechten in het Franse leger. De oorlog werd beschouwd als een gevolg van de decadentie van de moderne wereld, iets wat de toenmalige paus ook had beweerd.

### De drie geheimen van Fátima

In latere tijden zou Fátima gekend worden voor de geheime voorspellingen die Maria aan de kinderen zou hebben gedaan.

Alles wat we van de die geheimen weten, kennen we van Lúcia dos Santos, de oudste van de drie herdertjes. De andere twee stierven kort na de gebeurtenissen: Francisco in 1919 aan de Spaanse

“Sinds het ufo-fenomeen zich ingeburgerd heeft, komt het zonnewonder in heel wat ufologische literatuur voor, met de suggestie dat het om een buitenaards tuig ging.”

griep, Jacinta een jaar later aan een longontsteking. Beiden werden onlangs door paus Franciscus heilig verklaard en wel op 13 mei 2017, precies 100 jaar na de eerste verschijning. Tijdens haar verschijningen zou Maria hun vroege dood voorspeld hebben, maar die bewering is afkomstig van Lúcia en pas in 1927 voor het eerst neergeschreven.

Lúcia zelf zou pas in 2005 op 97-jarige leeftijd overlijden. Ze verbleef sinds 1925 in een klooster, eerst in de Spaanse stad Tuy, op de Portugese grens, sinds 1948 in een karmelietessenklooster in Coimbra, niet ver van Fátima. Ze had daar nog verscheidene mystieke ervaringen en keerde meermalen naar Fátima terug, soms in aanwezigheid van de paus.







De eigenlijke drie geheimen zouden tijdens de verschijning van 13 juli 1917 zijn meegedeeld. De eerste twee schreef Lúcia in 1941 neer, op verzoek van de bisschop van Leiria (Fátima valt onder zijn gezag). Het eerste geheim is niets anders dan een beschrijving van de hel. Het tweede geheim was concreter: “De oorlog zal eindigen, maar als men niet ophoudt God te beledigen, zal er nog een ergere beginnen onder het pontificaat van Pius XI. Wanneer gij de nacht verlicht zult zien door een onbekende licht, weet dat dit het grote teken is dat God u geeft, dat hij de wereld zal straffen voor zijn misdaden door middel van oorlog.”

Lúcia zelf meende dat het “onbekend licht” het uitzonderlijk opvallende poollicht was dat op 25 januari 1938 te zien was in een groot deel van Europa, zelfstot in Portugal en doorsommigen als een “gordijn van vuur” werd beschreven. De toenmalige paus heette inderdaad Pius XI. De aangekondigde oorlog was uiteraard de Tweede Wereldoorlog. Die begon formeel in september 1939, maar toen was Pius XI al meer dan een half jaar overleden<sup>3</sup>. Het is natuurlijk opvallend dat er in 1917 voorspeld zou zijn dat de Eerste Wereldoorlog snel (15 maand later) zou eindigen en dat er een paus Pius XI zou zijn. Maar dit alles werd wel in 1941 neergeschreven!

Wat het derde geheim betreft, dat wilde Lúcia niet aan de bisschop van Leiria meedelen. Ze achtte er de tijd niet rijp voor. Toen ze in 1943 ernstig ziek werd en men voor haar leven vreesde, schreef ze op verzoek van de bisschop het ge-

heim neer en stopte dit document in een verzegelde enveloppe die pas in 1960 geopend mocht worden. De bisschop maakte de verzegelde enveloppe in 1957 over aan het Vaticaan.

Het ontbrak intussen niet aan speculaties over dat derde geheim van Fátima. Sommigen meenden dat de kerkelijke overheid Lúcia het zwijgen had opgelegd. Het complotdenken nam nog toe toen het Vaticaan in 1960 bekendmaakte dat het geheim “hoogstwaarschijnlijk” altijd een geheim zou blijven. In 1981 kaapte een halve gare een vliegtuig waarbij hij eiste dat de paus het geheim zou bekendmaken.

In 2000 werd het geheim dan toch bekendgemaakt door de toenmalige prefect van de Romeinse Congregatie voor de Geloofsleer, kardinaal Josef Ratzinger (de latere paus Benedictus XVI). Die merkte meteen op dat “zij die opwindende apocalyptische openbaringen over het einde van de wereld en de toekomstige loop van de geschiedenis verwachtten, teleurgesteld zullen zijn”. Het bewuste geheim is een kort en nogal schrikwekkend visioen waarin een bisschop in het wit, meestal aangezien als de paus, vergezeld door andere priesters en bisschoppen een berg beklimmen, waar ze door soldaten met pijlen en vuurwapens gedood worden.

Sommigen zagen daar een voorspelling in van de aanslag op paus Johannes Paulus II op 13 mei 1981 (amper elf dagen na de vermelde vliegtuigkaping). Die aanslag werd echter niet uitgevoerd door soldaten, de paus beklom toen

geen berg en bovendien overleefde hij de aanslag.

Diezelfde paus, die nochtans een grote fan is van Fátima, heeft heel voorzichtig meegedeeld dat het onthulde geheim enkel symbolisch mag worden geïnterpreteerd en dus geen concrete voorspelling zou inhouden.

Moeten we eraan toevoegen dat sommigen geloven dat dit niet het echte derde geheim van Fátima was en dat het “echte” nog steeds geheim wordt gehouden?

**Tim Trachet**

is erevoorzitter van SKEPP

## BIBLIOGRAFIE

Joe Nickell

*Looking for a Miracle: Weeping Icons, Relics, Stigmata, Visions and Healing Cures*  
Buffalo, NY: Prometheus Books., 1993

Auguste Meessen

*Apparitions and Miracles of the Sun*  
International Forum in Porto “Science, Religion and Conscience”, 2003. Actas do Forum International, Centro Transdisciplinar de Estudos da Consciência, 2005. Zie <http://www.meessen.net/AMeessen/MirSun.pdf>.

3. Er kan worden gesteld dat de Tweede Wereldoorlog eigenlijk al begon op 7 juli 1937 met de Chinees-Japanse oorlog. Dat conflict zou inderdaad later opgaan in de Tweede Wereldoorlog. Maar blijkbaar heeft niemand in dit verband daaraan gedacht!



## Een reactie op Fake Linguistics

Prof. em. dr. Wim Van den Panhuyzen kroop in zijn pen naar aanleiding van het artikel *Fake linguistics, pseudotaalwetenschap van Plato tot Lacan* in het Wonder-zomernummer. Wonderredacteur Frank Verhoft reageert.

### Antwoord van Frank Verhoft

Beste professor emeritus, Bedankt voor uw reactie op mijn artikel "Fake linguistics". Hoewel ik de deels humoristische ondertoon van uw schrijven heus wel gevat heb, wil ik toch reageren op de onverholven kritiek die er uit sprak.

Jan van Gorp (1519-1573) is beter bekend onder zijn *correct* gelatiniseerde naam Johannes Goropius Becanus.<sup>1</sup> Hij leeft verder in de vakterm 'goropisme', 'een belachelijke etymologie' en dat geeft meteen een idee van zijn reputatie als taalvorser.<sup>2</sup> De voorbeelden die meestal genoemd worden zijn *Adam*, volgens Goropius een samenstelling van de twee enkelvoudige (dus pure) woorden 'haat' + 'dam' en *Eva*, 'eeuw' + 'vat'. In de toenmalige benaming voor het Nederlands, namelijk Nederduits of Duits, meende hij *douts*, d'oudste (taal) te moeten terugvinden. Voor hem, net zoals voor Plato,<sup>3</sup> diende etymologie om een denkbeeld of theorie te verduidelijken. In het geval van Goropius moesten zijn woordverklaringen eerder een heilsgeschiedenis uit de doeken doen dan een woordgeschiedenis.

Ik heb de alinea over Goropius geschraapt uit mijn tekst, wat minder te maken had met een gebrek aan "wetenschappelijke accuratesse", dan met het feit dat ik ruim tweeduizend jaar linguïstiek en bakken pseudotaalkundige bagger moest persen in het beperkte aantal bladzijden dat voor een artikel gereserveerd wordt. Het heeft ook 'ielemoal niks van doeng' met "het vervelende AMAAI-syndroom". Ik vind trouwens dat folkloristisch Antwerps chauvinisme niet verward hoeft te worden met kritisch denken.<sup>4</sup> De tweede reden waarom ik Goropius niet vermeld heb, is dat hij opduikt in zowat alle Nederlandstalige, populariserende artikelen over malle taaltheorieën. Wat mij betreft hoeft hij dan niet meer in *Wonder* te staan. De derde reden is iets complexer en staat schijnbaar haaks op de tweede. Het is ook de aanleiding waarom ik deze repliek toch heb willen schrijven.

De internationale, veeltalige intellectueel en koninklijke lijfarts Johannes Goropius Becanus verdient inderdaad beter dan afgeschilderd te worden als een malloot die maar wat aanmodderde in de taalkunde, een vakgebied dat oorspronkelijk niet het zijne was. Daar zijn velen het vandaag over eens. Anderzijds zijn wij, moderneren, het aan Goropius verplicht zijn taaltheorieën accuraat weer te geven en dat gebeurt helaas nog veel te weinig. Mijn artikel was niet de geschikte plaats om die discussie uit de doeken te doen. Maar kijk, Johannes

Beste,

Van uw tijdschrift mag men wetenschappelijke accuratesse en objectiviteit verwachten. Het artikel "Fake Linguistics" ging evenwel zwaar gebukt onder het vervelende AMAAI-syndroom (Abominable Mentality Against Antwerp's Imperialism). De taalkundige bias tegen het Antwerps sloeg dus weer eens toe. Hoe anders te verklaren dat een beslagen linguïst als Frank Verhoft nergens enige vermelding maakt van Jan van Gorp (1519-1573), beter bekend onder zijn verlatijnste naam Ioanus Becanus?

Abraham Ortelius was zijn eerste maar niet zijn laatste grote bewonderaar. Ook vandaag nog wordt hij algemeen aangezien als "de vader van de vergelijkende taalkunde". Deze wetenschapper publiceerde in 1569 zijn meesterwerk "Origines Antverpianae", uitgegeven door Plantin – niet het eerste het beste uitgeverijtje. Hierin toont hij onbetwistbaar aan dat Adam en Eva in het Paradijs sappig Antwerps spraken. Alle andere talen zijn daaruit ontstaan!

Wil deze rechtzetting opnemen in uw tijdschrift opdat uw lezers voortaan met kennis van zaken over deze materie zouden geïnformeerd zijn. Dank u.

Wim Van den Panhuyzen

Goropius Becanus wordt nu wél vermeld in dit tijdschrift en ik stel voor dat we dan maar in één ruk doorgaan tot we, met de woorden van Andreas Dunius, aan het gatje zijn.

In de inleiding van de Goropius' biografie geeft Toon van Hal geen al te slechte reden waarom de taalkundige ideeën van Goropius waarschijnlijk zo vaak fout worden weergegeven: Van Hal heeft de scriptie van de te vroeg overleden Eddy Fredericks uitvoerig aangepast en uitgegeven en hij acht, enigszins humoristisch, de kans reëel dat Fredericks "wellicht de enige lezer is die de twee vuistdikke pillen van de Antwerpse arts heeft doorgewerkt".<sup>5</sup> Hoewel het Latijn van Goropius best proper is, telt de eerste brik van twee, *Origines Antverpianae sive Cimmericorum Becceselana*, ruim 1000 bladzijden. Ik moet toegeven dat ik ook liever naar het mooie drukwerk kijk dan dat ik de Latijnse tekst effectief lees. Vandaar dat ik voor dit artikel mijn toevlucht heb genomen tot de gedeeltelijke vertaling zoals verschenen in *Van Adam tot Antwerpen* (2014) door Nico de Glas.<sup>6</sup>

En met de *Origines Antverpianae* zijn we terug bij ons dubbel uitgangspunt: Goropius heeft nooit beweerd dat Adam en Eva in het aards paradijs Antwerps praatten en de idee dat alle andere talen uit het Antwerps, Brabants of Nederlands ontstaan zouden zijn, komt niet voor in zijn geschriften. Deze foute voorstelling van Goropius' theorieën kan geen enkele leek kwalijk genomen



worden omdat ze ook nu nog opgevoerd wordt in populariserende werken over taal en taalkunde, zoals bijvoorbeeld in de verder uitstekende *Atlas van de Nederlandse Taal* uit 2017. Daarin wordt hij zelfs afgebeeld met een zotskap op zijn hoofd.<sup>7</sup> Het zou me niet verbazen dat de immer weerkerende voorbeelden geciteerd in de eerste alinea, Adam, Eva en Duits, die foute ideeën alleen maar versterken.

Volgens Goropius was de eerste taal, die van Adam en Eva, de perfecte, de volmaakte. Hij situeerde hun Tuin van Eden, echter in India! De boom van goed en kwaad was volgens hem de Indische vijgenboom en waar vind je meer slangen dan in India? Na de zondvloed zwermden de kinderen van Noah uit over de hele wereld. De nazaten van Noah's zoon Japeth spraken nog steeds die perfecte taal, wat Goropius af en toe ook (Indo-)Scythisch noemde, en zij verspreidden zich over Europa. Op hun beurt stichtte een groep van hun nakomelingen, de Atuatuken, Antwerpen. Zij spraken een nauw verwante vorm van het Indoscythisch, namelijk het Cimbrisch, of Cimmerisch. Het is niet altijd even duidelijk wat hij nu net bedoelt met Cimbrisch; soms lijkt hij te praten over Nederduits, gesproken tussen de Schelde en het huidige Estland, soms specifiek over het Brabants dialect en heel zelden over het Antwerps. In bepaalde passages lijkt hij te mijmeren over het feit dat de Nederduitse dialecten uit elkaar lijken te groeien, wat hij dan weer linkt aan de groeiende religieuze verschillen tussen katholieken en de protestantse stromingen. We mogen echter niet al te veel consistentie verwachten in de geschriften van Becanus, die soms lijken op een ongecontroleerde stroom van halve gedachten en argumenten. Hoe dan ook, de oudste taal is zeker geen "sappig Antwerps" én de taal die in Antwerpen wordt gesproken is volgens Becanus de taal van immigranten. Wat dan met de tweede bewering, namelijk dat alle talen uit de lokale Antwerpse taal zouden voortkomen? Goropius was een polyglot, hij kende zeker Latijn, Grieks en Hebreeuws. Als fervent boekenverzamelaar was hij vrijwel zeker op de hoogte van heel veel andere, wildvreemde talen die gesproken werden over een steeds groter wordende wereld en die gretig beschreven werden door Europese ontdekkingsreizigers. Hij zag overeenkomsten tussen deze en gene taal, maar hij beseftte ook dat sommige talen helemaal niets met elkaar te maken konden hebben (of leken te hebben). Verder kende hij zijn klassieken en zijn Bijbel. Hij nam zich de vrijheid om op basis van klassieke teksten niet zozeer het Bijbelse verhaal tegen te spreken, dan wel subtiel of minder subtiel te modificeren. Goropius twijfelde niet aan het verhaal van de Toren van Babel: na dat akkefietje met het grootse bouwwerk zorgde

“Goropius heeft nooit beweerd dat Adam en Eva in het aards Paradijs Antwerps praatten en de idee dat alle andere talen uit het Antwerps, Brabants of Nederlands ontstaan zouden zijn, komt niet voor in zijn geschriften. Deze foute voorstelling van Goropius' theorieën wordt ook nu nog opgevoerd in populariserende werken over taal en taalkunde.”

God ervoor dat de mensen elkaar niet meer konden begrijpen. De verschillende talen, wij zouden nu min of meer taalfamilies zeggen, zijn dus niet gegroeid uit het Cimbrisch, Nederduits of Antwerps. Met de spreekwoordelijke knip van de goddelijke vingers veranderde Jahweh alle talen van de volkeren die aanwezig waren bij de bouw van de Toren. De Cimbriërs waren echter niet in Babel en om die reden wordt de eerste taal, *d'oudste*, volgens hem nog steeds gesproken, toevallig in zijn geboortestreek.

Zelf heb ik mij even verweten dat ik in mijn artikel "Fake linguistics" geen aandacht heb besteed aan de studie van het Gotisch in de Lage Landen, wat van enorm belang is geweest voor het ontstaan van de vergelijkende taalkunde van het Germaans in deze contreien. We schrijven midden 16de eeuw en later, inderdaad ook wat de taalwetenschap betreft een uiterst boeiende periode.<sup>8</sup> Als we al nood zouden hebben aan een vader van de vergelijkende taalkunde in de Nederlanden, dan moeten we hem volgens mij zoeken onder de vele vorsers uit die periode. Maar, zoals ik al impliceerde in mijn artikel, vind ik het concept "de vader van" te beperkend, te weinig productief.<sup>9</sup> Niet mijn ding. Goropius hééft zich zoals vele taalvorsers in de Lage Landen bezig gehouden met dat Gotisch, maar hij zag er eerder een oude vorm van het Nederlands gecorrumpeerd door het Grieks in, dan een aparte, oude Germaanse taal.

Johannes Goropius Becanus of de vader of de zatte nonkel van de vergelijkende taalkunde noemen, beide zouden even ongepast zijn. Hij heeft heel wat toenmalige heilige huisjes ingetrapt. Hoewel hij welwillend stond tegenover het Hebreeuws, voerde hij aan dat het niet de eerste, de oudste taal kon zijn. En dat op zich was in die periode vrij choquerend. Misschien heeft hij mensen aangezet om buiten de lijntjes te kleuren, om de platgetreden paden te verlaten en op zoek te gaan naar nieuwe inzichten, hoewel hij zelf duidelijk de weg kwijt was. En dat hoeft ons niet te verbazen: de taalonderzoekers waren nog maar net begonnen de taalwetenschap uit de grond te stampen.

1. De letter "I" in de gelatiniseerde versie wordt normaliter getranscribeerd als "J", net zoals de "V" weergegeven wordt met een "U". De literatuur noch de titelpagina's uit de drukkerij van Plantin vermelden "Ioanus".
2. "[Goropiser, c'est que les étymologies étranges et souvent ridicules de Goropius Becanus" in Gottfried Wilhelm Leibniz, *Nouveaux essais sur l'entendement humain* (1762). Hier geraadpleegd in de editie van 1921, via <https://archive.org/details/nouveauxessais00leib>.
3. Voor een meer academische benadering van zijn etymologische methoden zie bijvoorbeeld R.A. Naborn: "Becanus' etymological methods" dat te raadplegen is via de schitterende website van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), <http://www.dbnl.org/>.
4. Ter vergelijking: aantal Bruggelingen dat naar aanleiding van mijn stuk over pseudolinguïstiek en de geschiedenis van de taalkunde in *Wonder en is gheen Wonder* reclameerde dat, u voelde hem aankomen, Simon Stevin niet vermeld werd: nul.
5. Eddy Frederickx (t) en Toon van Hal, *Johannes Goropius Becanus (1519-1573). Brabants arts en taalfanaat*. Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2015, p. 11.
6. Johannes Goropius Becanus, *Van Adam tot Antwerpen. Een bloemlezing uit de Origines Antwerpianae en de Opera van Johannes Goropius Becanus*. Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2014. In deze context is het bijna helemaal vertaalde Boek V Indoscythia van belang. Op de website van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, [Flandrica.be](http://Flandrica.be), vindt u een digitale kopie van het integrale drukwerk uit 1569.
7. Fieke Van der Gucht e.a., *Atlas van de Nederlandse Taal. Editie Vlaanderen*. Lannoo, 2017, p. 125.
8. Zie bijvoorbeeld R.G. Van de Velde, *De studie van het Gotisch in de Nederlanden. Bijdrage tot een status quaestionis over de studie van het Gotisch en het Krimgotisch* (1966). Het Museum Plantin-Moretus bezit én stelt daarvan meerdere gedrukte getuigen uit die periode tentoon.
9. Zo wordt in de Engelstalige traditie vaak de Engelstalige sir William Jones opgevoerd als vader van, 16 jaar na het verschijnen van indrukwekkend goed taalkundig onderzoek in een taal die de meeste Angelsaksen niet machtig zijn. Lezers die op zoek zouden zijn naar nóg meer vaders in de taalkunde, beveel ik het boek *A Short History of Linguistics* van R.H. Robbins aan. De 280 pagina's dat het uitstekende werk dik is, bulken ervan.

# Kleine filosofie van de oplichterspsychologie

## Deel II: Bernard Madoff en andere oplichters

▶ Johan Braeckman

In het Nederlands noemen we ze oplichters, fraudeurs, zwendelaars of bedriegers, maar dat klinkt eigenlijk iets te negatief. Natuurlijk is het zo dat wie opgelicht is door een *con man* daar over het algemeen niet al te blij mee is. Maar de doorslaggevende emotie bij het slachtoffer is niet zozeer de spijt over wat men kwijt is (meestal geld). Eerder overheerst de schaamte dat men zich heeft laten oplichten en het onbegrip over hoe dit mogelijk was. De *con man* steelt immers je geld niet; je geeft het hem vrijwillig zelf in handen. Daarom is het vaak zo dat mensen geen klacht neerleggen, omdat ze in de juridische zin van het woord niks belastends te melden hebben.

Ik maakte onlangs kennis met de Belgische oplichter Piet Van Haut, die als twintiger en dertiger talloze mensen heeft opgelicht op de meest uiteenlopende manieren. Zo bijvoorbeeld benaderde hij oudere dames die hij charmeerde en wijsmaakte dat hij op het punt stond

“De Belgische oplichter Piet Van Haut noemt zichzelf nu een meesteroplichter en draagt deze titel als een soort geuzennaam.”

een grote erfenis te ontvangen. Hij was evenwel blut, zei hij, en had een bepaald bedrag nodig om de kosten te betalen die een voorwaarde waren om de erfenis te kunnen ontvangen. Hij beloofde die vrouwen dat ze, als ze hem wilden helpen, hun zogenaamde lening dubbel en dik zouden terugverdienen zodra het geld van de erfenis op zijn rekening stond. Meerdere vrouwen liepen in de val. Uiteraard ging Piet Van Haut met hun zogenaamde investering lopen en kregen ze nooit een cent terug. De meesten durfden evenwel geen klacht neerleggen, omdat ze het geld in een zekere zin aan Van Haut cadeau hadden gedaan en ook uit schaamte omwille van hun naïviteit. Zelf, zo zei hij me herhaaldelijk tijdens ons gesprek, had hij geen greintje spijt van zijn daden. Die vrouwen hadden er in zekere zin zelf om gevraagd, meende

Van Haut, en hun financieel verlies was volgens hem het gevolg van hun dwaze onvoorzichtigheid en hebzucht – Van Haut beloofde hen snel en makkelijk geld. Van Haut noemt zichzelf nu een meesteroplichter, een begrip dat vroeger uiteraard beschuldigend tegen hem gebruikt werd en dat hij verfoeide, maar nu gebruikt hij het zelf als een soort geuzennaam. Hij beweert dat hij nagenoeg iedereen kan oplichten en als je naar zijn verhalen luistert, zou je het nog geloven ook. Zo heeft hij zich bijvoorbeeld ooit uitgegeven voor een hoge magistraat en bracht hij in die functie een onaangekondigd blitzbezoek aan de Brusselse politie. Hij eiste een helikopter op, om een zogenaamde verrassingscontrole uit te voeren boven de Brusselse en andere gevangenissen. Men voldeed aan zijn verzoek en vloog met hem







enkele uren boven de Belgische hoofdstad. Een andere keer verbleef hij in een Amsterdams hotel als zoon van een oliesjeik. De rekening liet hij naar de Nederlandse overheid sturen. Tussendoor gaf hij zich uit als CEO van diverse bedrijven en vroeg en kreeg hij dure auto's ter beschikking om er zogenaamde proefritten mee te maken. Op een bepaald moment stond hij ergens met zo'n wagen in panne. Hij belde naar het autobedrijf om te klagen, waarna men hem onmiddellijk een andere wagen bracht. Wie een luisterend oor heeft krijgt op één avond tientallen van dergelijke verhalen opgedist. Wat waarheid en verzinsel is, is niet altijd meteen duidelijk, maar het is een feit dat Van Haut voor verschillende oplichtingspraktijken is veroordeeld en meerdere jaren in de gevangenis heeft doorgebracht. Sindsdien is hij, als oplichter, met pensioen en leeft hij van het geld dat hij vroeger van tientallen of honderden mensen aftroggelde en op buitenlandse rekeningen plaatste. Het wonderlijke is niet zozeer dat Van Haut dit alles in zijn eentje klaarspeelde, maar dat al zijn slachtoffers zijn verhalen en beloftes blijkbaar geloofwaardig vonden.

Piet Van Haut is in bepaalde kringen in België en Nederland zeer bekend, om niet te zeggen berucht, maar sommige *con men* zijn over de hele wereld gekend, bijvoorbeeld de Amerikaan Ferdinand Waldo Demara, geboren in 1921 en overleden in 1982. Demara speelde tijdens zijn leven een groot aantal personages. Hij gaf zich onder meer uit voor ingenieur, doctor in de psychologie, advocaat, pedagoog, leraar, een wetenschapper die kanker onderzoekt, monnik, cipier en chirurg. Voor geen enkele van die jobs had hij de benodigde kwalificaties, maar met valse cv's, de lectuur van enkele boeken en veel lef en leugens tijdens jobinterviews blufte hij zich erin. Het meest tot de verbeelding spreekt ongetwijfeld de periode dat hij zich uitgaf als chirurg. Tijdens de Koreaanse Oorlog in de vroege jaren vijftig bevond Demara zich aan boord van een Canadees oorlogsschip. Hij deed zich voor als Joseph Cyr, een chirurg die echt bestond en werkzaam was in een Canadees ziekenhuis.

Demara opereerde aan boord van het schip meerdere soldaten, die vaak zeer ernstige verwondingen hadden opgelopen tijdens gevechten. Voor elke operatie zocht hij in een handboek op wat er moest gebeuren. Wonderlijk genoeg is geen enkele van zijn zogenaamde patiënten overleden. Zijn bedrog werd ontdekt toen een soldaat bij wie Demara een kogel uit het lichaam had verwijderd, Dr. Cyr bedankte in een interview in een Canadese krant. De moeder van de echte Dr. Cyr las dat interview en was uiteraard verbaasd te vernemen dat haar zoon zich op een schip bevond in de buurt van Noord-Korea, terwijl hij tegelijkertijd werkzaam was in een ziekenhuis in New Brunswick. Demara werd ontmaskerd als bedrieger, maar er werd geen klacht tegen hem ingediend. De kapitein van het schip kon lange tijd niet geloven dat Demara geen echte chirurg was. Hij was ervan overtuigd dat de echte Dr. Cyr de bedrieger was, die een valse beschuldiging uitte tegen de briljante chirurg aan boord van zijn schip.

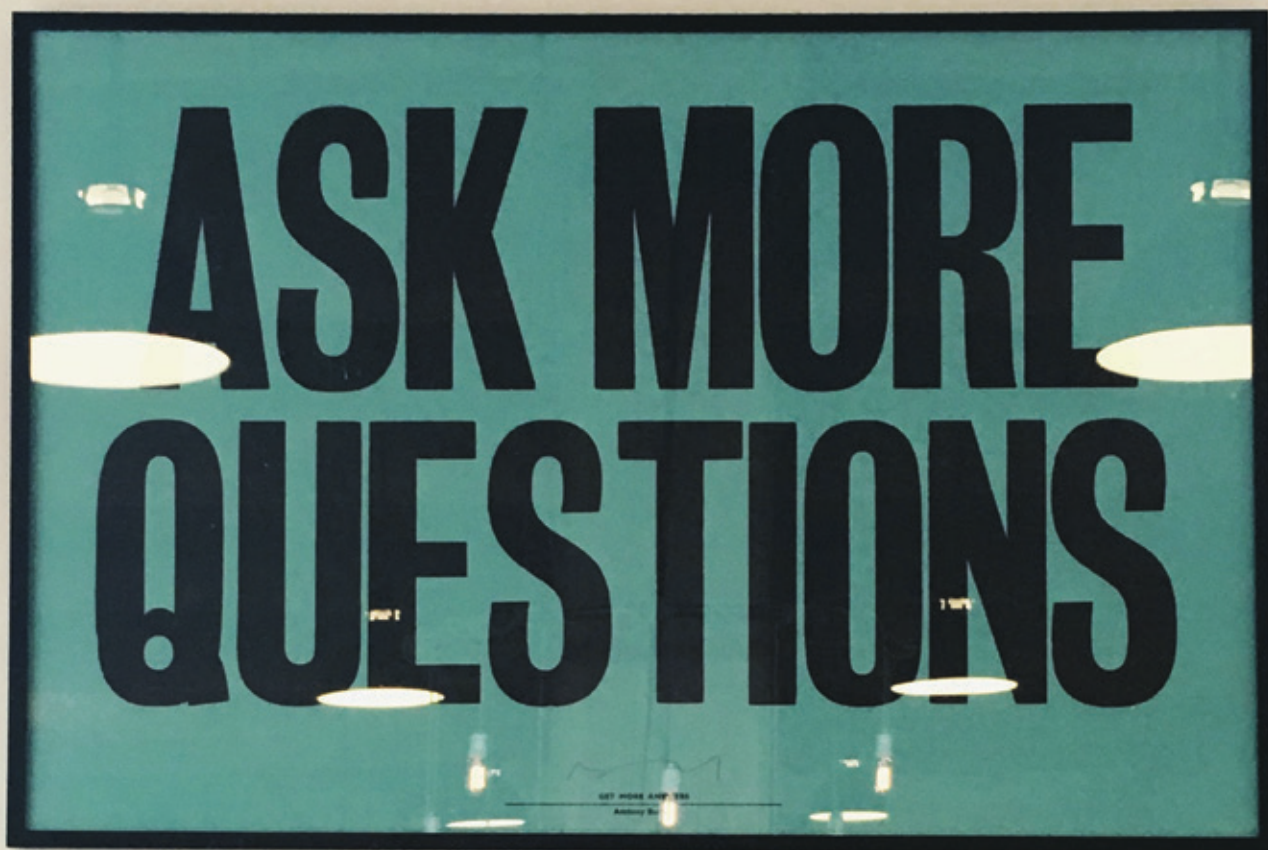
De bekendste *con man* uit de recente geschiedenis is waarschijnlijk Bernard Madoff. Bij velen doet de naam ongetwijfeld nog een belletje rinkelen. Madoff, is geboren in 1938 in New York en zit sinds 2009 een gevangenisstraf uit van 150 jaar. Hij was decennialang een alom gerespecteerd zakenman, bekend en gewaardeerd in Wall Street, en een tijdlang directeur van de Nasdaq, de beurs waar vooral aandelen van technologiebedrijven worden verhandeld. Gaandeweg zette hij evenwel een ingewikkelde ponzifraude op, een vorm van financieel bedrog die bedacht werd door de Amerikaan Charles Ponzi. Het komt erop neer dat de fraudeur fondsen aantrekt en beweert dat hij het geld in een zeer interessante en winstgevende onderneming investeert. In werkelijkheid investeert hij niet, maar verteert hij het geld of koopt er huizen of peperdure auto's mee of hij verspeelt het in een casino of op de beurs of wat dan ook. De winsten die hij de eerste beleggers beloofde, betaalt hij met het geld dat binnenkomt via nieuwe slachtoffers, die hij eenzelfde verhaaltje op de mouw speldt. Zo komt er regelmatig

“Demara speelde tijdens zijn leven een groot aantal personages. Hij gaf zich onder meer uit voor ingenieur, doctor in de psychologie, advocaat, pedagoog, leraar, een wetenschapper die kanker onderzoekt, monnik, cipier en chirurg.”

vers kapitaal binnen, waarvan hij zo nu en dan een deeltje uitbetaalt aan zijn investeerders, als de zogenaamde winst die ze maakten. In werkelijkheid verrijkt de fraudeur natuurlijk enkel zichzelf en houdt hij zijn slachtoffers koest door hen op gezette tijden wat geld toe te stoppen. Zo lang de zwendelaar nieuwe slachtoffers kan aantrekken en hen ervan kan overtuigen om hun geld aan hem over te maken, gaat alles goed – toch voor de zwendelaar. Als evenwel op een bepaald moment teveel mensen tegelijk hun interessen opvragen, of, erger nog, hun investering terug willen, of als er een tijdje lang geen vers geld binnenkomt, dan dreigt het hele kaartenhuis in elkaar te storten. Dat is wat uiteindelijk ook Madoff overkomen is. Hij slaagde er niet meer in om zijn investeerders tevreden te houden, er kwam een onderzoek en hij moest bekennen dat hij geen reële investeringen had gedaan. Tot zijn slachtoffers behoren wereldberoemde mensen, onder andere filmregisseurs, kunstenaars en zakenmensen, maar ook banken en allerlei fondsen. Bij niemand ging er een alarmbel rinkelen. Het totale bedrag dat Madoff heeft verduisterd wordt geschat op 65 miljard dollar, het grootste bedrag ooit dat aan een investeringsfraude door één persoon verbonden is.

Hoe is zo iets mogelijk? Hoe kan het dat zoveel mensen, van wie de meesten zeer verstandig en met veel ervaring in de financiële wereld, zich zo in de luren laten leggen? Waarom gaan er niet veel sneller alarmbellen af? Een verklaring die vaak opduikt bij dergelijke situaties gaat terug op Latijns gezegde waarvan de precieze bron onzeker is en dat in het Nederlands luidt: de wereld wil bedrogen worden, welnu, bedrieg





haar dan. Er zijn variaties op zoals “de mensheid wil bedrogen worden, welnu bedrieg de mensen dan”.

Het klinkt niet onredelijk. Als je de werkwijzen en de loopbaan van con men zoals Piet Van Haut en Bernard Madoff bestudeert, dan zou je niet alleen denken dat het waar is dat mensen bedrogen willen worden, maar je komt in de verleiding om het ookeens te zijn met het cynische tweede deel van de uitspraak, namelijk dat mensen niet anders verdienen dan bedrogen te worden. Ik denk evenwel niet dat het klopt, noch het eerste deel, noch het tweede. Ik denk niet dat mensen het verdienen om bedrogen te worden, maar dat is hier nu mijn onderwerp niet. De vraag is of het klopt dat mensen bedrogen *willen* worden? Ik denk het niet. Mensen hebben net een sterke

weerstand tegen bedrog, vinden het eerder verwerpelijk en onrechtvaardig als ze merken dat ze gedupeerd zijn. Onze kwetsbaarheid voor zwendelaars komt eerder voort uit het feit dat we snel geneigd zijn om mensen eerder te vertrouwen dan te wantrouwen, en uit onze behoefte om geloof te hechten aan wat mensen die ons vertrouwen inboezemen, ons vertellen. Kinderen komen niet ter wereld met een ingebakken scepticisme tegen wat hun ouders en andere personen uit de groep waartoe ze behoren, hen vertellen. Integendeel, het lijkt er eerder op dat men kinderen vrijwel alles kan wijsmaken. Daar zit een zinvolle evolutionaire logica achter: kinderen die twijfelen aan wat hun ouders hen vertellen, lopen gemiddeld een groter risico om hun jeugd niet te overleven dan kinderen die het ouderlijk gezag

niet in vraag stellen. Ouders hebben het immers over het algemeen goed voor met hun kinderen en hebben over allerlei kwesties ervaring opgedaan en kennis verworven die kinderen nog niet bezitten. Kinderen doen er dus goed aan om hun ouders en andere gezagsdragers te vertrouwen. Volwassenen zijn ten gevolge van opgedane levenservaring uiteraard kritischer en sceptischer, maar ook wij houden er nog steeds van om te geloven in wat mensen die ons vertrouwen inboezemen ons vertellen. We kunnen immers niet alles zelf uitdokteren. Bovendien hebben de meeste mensen een optimistisch vertrouwen in abstracte concepten, zoals rechtvaardigheid en eerlijkheid. Het geloof dat uiteindelijk alles goed komt, houdt ons gaande in harde tijden. De overtuiging dat mensen over

“Het totale bedrag dat Bernard Madoff verduisterde wordt geschat op 65 miljard dollar, het grootste bedrag ooit dat aan een investeringsfraude van één persoon verbonden is.”

het algemeen eerlijk zijn, maakt het mogelijk dat we in groepen kunnen leven en samenwerkingsverbanden aangaan. Het is overigens waar dat onze dagelijkse contacten met vaak zeer uiteenlopende mensen lijken aan te geven dat ons vertrouwen in de mensheid terecht is. Al wordt er veel gelogen, we worden niet constant door iedereen bedrogen. De grote meerderheid van intermenselijke contacten verloopt positief en eerlijk. Het loont om *overwegend* eerlijk te zijn en om ervan uit te gaan dat je anderen over het algemeen kan vertrouwen. Dat zorgt voor wederkerig altruïsme, voor samenwerking en voor duurzame

relaties, op hoger niveau, voor hechte en sterke groepsverbanden. Maar net daarin schuilt onze kwetsbaarheid: de zwendelaar weet dat de meerderheid van de mensen die hij benadert, hem vanuit hun morele standaardpositie met vertrouwen tegemoet treden. Hij heeft dus al een voet binnen nog voor de deur goed en wel geopend is. Bovendien is een succesvolle *con man* getalenteerd in het bespelen van onze eigenschappen die ons natuurlijk vertrouwen sterker maken. Hij vertelt ons een aangrijpend of intrigerend verhaal waarin we worden meegezogen. Hij wekt sympathie op door iets ontroerends met ons

te delen. Hij streelt onze ijdelheid of wekt bewondering op. Hij spiegelt ons iets aanlokkelijks voor, laat ons verstaan dat hij ons, en ons alleen, een unieke kans aanbiedt. Hij houdt ons een wortel voor waar we dwangmatig achteraan gaan. Veel slachtoffers getuigen achteraf, wanneer ze de harde realiteit van het bedrog hebben verwerkt en doorgeslikt, dat ze niet kunnen begrijpen hoe ze zo dwaas en machteloos werden door de praatjes van de zwendelaar. We doorzien allemaal gemakkelijk het bedrog als het een ander overkomt en zijn dan geneigd om meewarig het hoofd te schudden en luidop te verkondigen hoe ongelofelijk het is dat mensen zo dwaas kunnen zijn. Maar wie zelf door een gewiekste zwendelaar benaderd wordt, weet niet wat hem overkomt. De zwendelaar weet perfect, al dan niet intuïtief, hoe hij een zorgvuldig





uitgekozen slachtoffer bespelen moet. De knop waarop geduwd moet worden kan hebzucht zijn, zoals Piet Van Haut me vertelde, maar evengoed kunnen mensen in de cognitieve valkuil terecht komen doordat hun ijdelheid gestreeld wordt omdat de zwendelaar hen het gevoel heeft uitverkoren te zijn. Bernard Madoff hoefde zelf nauwelijks nieuwe slachtoffers te zoeken. Ze boden zichzelf aan. Ze hoorden *inside* informatie over een geniale belegger die meer zekerheid bood en opbrengst realiseerde dan om het even wie. Maar de belegger is kieskeurig; hij gaat niet zomaar met om het even wie in zee. Je moet zijn vertrouwen winnen. Je moet uitverkoren worden om je geld aan hem te mogen afstaan, zodat hij het investeren kan. Een buitenstaander kan soms het onzinnige van die hele psychologische dynamiek zien, maar wie in het zwaartekrachtsveld van de zwendelaar terecht komt, prijst zich gelukkig te zijn opgenomen in de *inner circle*, en denkt tegelijkertijd dat het welverdiend is te zijn uitverkoren.

### Lef en leugens en hoe ons te beschermen

De Russisch-Amerikaanse schrijfster Maria Konnikova wijst er in haar boek *List & Leugen* op dat we natuurlijk enkel kunnen praten over *con men* die ontmaskerd zijn. We hebben niet echt een idee hoeveel mensen er rondlopen die op basis van permanent liegen en bedriegen op grote schaal hun carrière uitbouwen. Dat is niet hetzelfde als het soort liegen dat we allemaal doen. Onderzoek toont aan dat leugens alomtegenwoordig zijn. In eenvoudige conversaties van tien tot twintig minuten duiken er spontaan meerdere op. Een voorbeeld: je voelt je niet goed in je vel omdat het al een tijdje fout loopt in je relatie of omdat je job je eigenlijk niet meer bevalt. Je wandelt in de stad, komt een ouwe vriend tegen en die vraagt je hoe het met je gaat. Eigenlijk gaat het niet erg goed, maar je hebt helemaal geen zin om uit te leggen hoe het zit en dus antwoord

je spontaan en quasi onmiddellijk dat alles prima is. Het gesprek met je vriend is dus nog niet begonnen of je hebt al een leugen verteld. Ook aan onze partners, kinderen, vrienden en familie vertellen we geregeld leugens of halve waarheden. Als je kind vraagt wat je van zijn tekening vindt, of als je vriendin wil weten of dat nieuwe kapsel haar mooi staat, dan is het niet altijd even wijs om de waarheid en niets dan de waarheid te vertellen. Wie dat toch doet, in alle omstandigheden, geraakt al snel sociaal geïsoleerd. Een belangrijke subklasse van leugens en verdraaiingen is blijkbaar nodig voor normale sociale interacties. We mogen dit evenwel niet verwarren met het bedrog van zwendelaars en oplichters zoals ik die hierboven besproken heb. *Con men* zijn expliciet uit op het oplichten van mensen. Ze weten wie kwetsbaar is, bijvoorbeeld omdat iemand emotioneel in een zwakke periode zit door een transitie in het leven, bijvoorbeeld door een sterfgeval, een nieuwe job of een relatiebreuk. Ze weten wie ijdel is, en hoe ze dit kunnen uitbuiten, ze weten wie in wat gelooft, en kunnen daarop inspelen. In het algemeen zijn ze briljant in het creëren – in woorden wel te verstaan – van een alternatieve realiteit die ze vervolgens aan hun slachtoffer aanbieden. Je zou rijk kunnen zijn, je zou beroemd kunnen worden, je zou in een villa met zwembad moeten wonen, je verdient die erfenis van die buitenlandse oom van wiens bestaan je niet afwist en het is niet meer dan normaal dat die knappe blonde jongedame jou liefdesbrieven schrijft vanuit Kazachstan. Oplichters bieden ons ook zekerheid: die transitie waarin je je bevindt maakt je kwetsbaar, doet je aan van alles twifelen, maar de oplichter weet wat je net dan nodig hebt. Zoals Piet Van Haut me vertelde, terecht denk ik, is het misschien wel de belangrijkste eigenschap van de zwendelaar dat hij over bijzonder veel lef beschikt. Je moet je durven uitgeven voor de CEO van een groot bedrijf, je moet jezelf durven voorstellen als de procureur-generaal, je moet een hotel

durven binnenstappen als de zoon van een oliesjeik, je moet in staat zijn te beweren dat je een chirurg bent, terwijl je zelfs niet eens de middelbare school hebt afgewerkt. Wie een bijzonder grote eigendunk heeft en ervan uitgaat dat hij zo overtuigend is dat niemand zijn beweringen in vraag zal stellen, kan zeker overwegen om een zwendelaarscarrière te beginnen.

De vraag hoe we onszelf kunnen beschermen tegen zwendelaars, kan ik natuurlijk niet onbeantwoord laten. Het is geen eenvoudige vraag. De beste verdediging zit in zelfkennis en inzicht in de werkwijze van *con men*. Wat de zelfkennis betreft is het essentieel om te beseffen dat intelligentie ons niet immuniseert. Tot op zekere hoogte zelfs integendeel: slimme mensen vallen voor ingewikkelde constructies van zwendelaars, net omdat ze hun intelligentie aanspreken. Minder verstandige mensen vallen voor eenvoudige oplichterspraktijken. Uit onderzoek blijkt ook dat je niet noodzakelijk beter gewapend bent als je al een keer het slachtoffer werd van een oplichter. De logica lijkt hier te zijn dat mensen denken dat het hen onmogelijk een tweede keer kan overkomen. “Zo dom kan ik niet zijn, en bovendien heb ik geleerd uit mijn ervaring.” Niet dus. Dom of slim zijn speelt nauwelijks een rol en zwendelaars weten dat eerdere slachtoffers relatief makkelijk opnieuw te bedriegen zijn. Door alle sociale media maken we het fraudeurs ook steeds makkelijker: we zetten allerlei persoonlijke informatie op Facebook en andere media, zodat een zwendelaar weet wanneer je je in een transitie bevindt, hoe je je voelt, wat je interesses zijn, je zwakke plekken, ... Veel makkelijker dan dat kunnen we het hen bijna niet maken. Het advies van privacy-experten om voorzichtig om te springen met persoonlijke informatie is volkomen juist.

Denk ook niet dat jij de zwendelaar zal herkennen wanneer je ermee te maken krijgt. Dat is niet zo. Onderzoek van psychologen zoals Paul Ekman toont aan dat het zo goed als onmogelijk is om te zien of iemand liegt. Toch denken we de signalen te herkennen. Onze gesprekspartner is zenuwachtig, durft ons niet in de ogen kijken, slaat de blik

“Onze kwetsbaarheid voor zwendelaars komt eerder voort uit het feit dat we snel geneigd zijn om mensen eerder te vertrouwen dan te wantrouwen.”

neer, heeft zwetende handpalmen, enzovoort. Er blijkt allemaal niks van aan te zijn. Ook de leugendetector, zo tonen studies aan, leert ons niets over het waarheidsgehalte van wat mensen zeggen. We overschatten systematisch onze mensenkennis. Sommige zwendelaars hebben psychopathische trekken: ze zijn zeer narcistisch, hebben geen empathie met hun slachtoffers, hebben weinig impulscontrole en houden ervan om de touwtjes in handen te hebben in sociale relaties. Bij enkelingen gaat dat bijzonder ver. Ik had het over Ferdinand Demara, die letterlijk met het leven speelde van zijn slachtoffers, gewonde soldaten aan boord van een Canadees oorlogsschip. Het is een vorm van voor God spelen, de ultieme droom van elke psychopaat. Je zou denken dat je iemand met dergelijke persoonlijkheidskenmerken snel doorziet, maar helaas, het klopt niet. Psychopaten hebben vaak een charme die als oppervlakkig wordt omschreven, maar blijkbaar is hun charme sterk genoeg om het ene na het andere slachtoffer te maken. En dat zolang ze niet opgepakt worden en in de gevangenis belanden.

Tot slot, naast inzicht verwerven in onze eigen zwakheden en in de manier waarop zwendelaars tewerk gaan, loont het om enkele van de vuistregels die ik eerder besprak voor ogen te houden. Zo heb ik erop gewezen dat buitengewone beweringen buitengewone bewijzen nodig hebben. *Con men* doen buitengewone beweringen. Ze komen er mee weg omdat ze niet gecontroleerd worden. Het klinkt ongelofelijk, maar Bernard Madoff bijvoorbeeld werd nooit grondig doorgelicht, waardoor hij decennialang ongestoord zijn ponzifraude kon uitvoeren. De subtiele ironie is natuurlijk dat we net het minst geneigd zijn om de sterkste uitspraken te controleren. Wie zich uitgeeft voor chirurg, zal het waarschijnlijk ook wel zijn – immers, wie zou zichzelf op een oorlogsschip als chirurg aanbieden terwijl hij van chirurgie het abc niet kent?

Ik breng ook even de uitspraak van David Hume in herinnering: *“A wise man proportions his beliefs to the evidence.”* Zwendelaars leggen zelden of nooit

“De grote meerderheid van intermenselijke contacten verloopt positief en eerlijk. Het loont om overwegend eerlijk te zijn en om ervan uit te gaan dat je anderen over het algemeen kan vertrouwen.”

echte bewijzen voor over hetgeen ze beloven en beweren. Dat kan ook moeilijk, want de bewijzen zijn er niet. Vorig jaar berichtten de kranten over een Nederlandse meesteroplichter die in één weekend in enkele Belgische steden waaronder Gent, Brugge en Oostende ruim vijftienduizend euro verteerde zonder ook maar één euro te betalen. Hij huurde een limousine, ging uit eten in een driesterrenrestaurant en was klant bij een vip-escortbureau. Aan iedereen aan wie hij geld verschuldigd was, zei hij dat hij het al had overgeschreven. Als zogenaamd bewijs toonde hij telkens een vervalst overschrijvingsformulier. De man in kwestie bleek geen diploma te hebben, geen job en geen geld en hij woont bij zijn ouders in Nederland in een rijk huis. Toch zie je hem op foto's op internet in dure pakken, poserend in een helikopter, achter het stuur van een Ferrari. In een krantenartikel over zijn passage in Vlaanderen wordt een gedupeerde als volgt geciteerd: “Ik heb mijn lesje geleerd. Een overschrijvingsformulier zal ik niet meer aanvaarden. Tegenwoordig kan je alles fotoshoppen. Als er geen geld op mijn rekening staat, zal ik de klanten vragen om cash te betalen.” Die man, hoe spijtig het ook is, heeft gelijk.

Ten slotte breng ik nog eens de kruiswoordraadselmetafoor in herinnering. Zwendelaars doen beweringen die op een woord lijken dat niet overeenkomt met de andere woorden in de puzzel. Tijdens financiële crisisperiodes was Bernard Madoff de enige investeerder die geen hinder ondervond. Iedereen in de financiële wereld had problemen en leed verlies, alleen Madoffs bedrijf bleef stabiel en bleef het voor de wind gaan. Overal zakte de rente op beleggingen, maar niet bij hem. Dit moet onze alarmbellen doen afgaan.

Maar toegegeven, het is moeilijk. Onze psychologische mogelijkheden

hebben *bugs* en *loopholes*, en succesvolle zwendelaars hebben een feilloos instinct over hoe deze te vinden en uit te buiten. Het zijn over het algemeen ook goeie acteurs die emoties beter kunnen spelen dan ze zelf gewaarworden. Ze hebben een hoge eigendunk en veel zelfvertrouwen. Bovendien schatten ze de rest van de mensheid eerder laag in en kunnen ze dat goed verstoppen. Het zorgt er wel voor dat ze het gerechtvaardigd vinden om mensen te bedriegen, met als motto “ze moeten maar zo stom niet zijn”. De zwendelaar is ook trots op zijn talent om te bedriegen. Hij wil niet zomaar een oplichter zijn, maar een meesteroplichter. Hij vertoont geen normaal respect voor iedereen met een zekere autoriteit, heeft geen of weinig empathie en maakt zijn leven en handelingen ondoorgrondelijk. Nagenoeg iedereen kan nietsvermoedend in zijn net terecht komen. In *Huckleberry Finn* van Mark Twain doet een *confidence artist* de volgende uitspraak:

*Ain't we got all the fools in town on our side? And ain't that a big enough majority in any town?*

U bent gewaarschuwd.

**Johan Braeckman**

*is docent wijsbegeerte aan de UGent*

Dit is het tweede en laatste deel van de minireeks “Kleine filosofie van de oplichterspsychologie”. Het eerste deel verscheen in het zomernummer van *Wonder en is gheen wonder* 2017



“Door alle sociale media maken we het fraudeurs steeds makkelijker. We zetten allerlei persoonlijke informatie op Facebook zodat een zwendelaar weet hoe je je voelt, wat je interesses zijn en je zwakke plekken.”





## **ACHTERDOCHT TUSSEN FEIT EN FICTIE**

### **KRITISCH OMGAAN MET COMPLOTTHEORIEËN**

**Brecht Decoene**

104 pagina's - ISBN 978 90 5718 523 6

Complottheorieën zijn alomtegenwoordig, maar de meeste mensen nemen ze niet echt ernstig. Wil dat zeggen dat wie een complottheorie aanhangt automatisch een mafketel is? En waarom zouden we energie steken in het bestuderen van complottheorieën? Worden onze democratie en pers echt bedreigd door schimmige organisaties?

Politici, wetenschappers en journalisten blijken soms onbetrouwbaar. Maar dat betekent nog niet dat de complottheorieën over pakweg de maanlanding, de moord op Kennedy, de aanslagen van 9/11 en die op Charlie Hebdo daarmee bevestigd zijn. Hoe verklaren we dat dergelijke dubieuze verhalen ontstaan als er zich een wereldschokkende gebeurtenis voordoet? Hoe gaan we er het beste mee om en hoe kunnen we feit van fictie onderscheiden? In dit boek komt u meer te weten over deze en andere intrigerende kwesties.



## **DE STER VAN BETHLEHEM**

### **WIJST HET LICHT NOG STEEDS DE WEG?**

**Tim Trachet**

92 pagina's - ISBN 978 90 5718 559 5

Zowat iedereen in de westerse cultuur kent de ster van Bethlehem, maar wat kan die precies geweest zijn? Welke waarneming kan de 'wijzen uit het oosten' aangespoord hebben om op reis te vertrekken en een kind te aanbidden als de koning der Joden?

Verskillende elementen doen vermoeden dat de wijzen astronomen of astrologen waren. Maar welke astronomische hypothese die het fenomeen van de ster verduidelijkt, is betrouwbaarder dan de andere? En hebben bepaalde onderzoekers in de ster van Bethlehem een middel gevonden om de geboortedatum van Jezus te achterhalen?

In vele publicaties over de ster van Bethlehem lijkt een kritische blik te ontbreken. Dit boekje in de SKEPP-reeks wil die leegte opvullen.